52586/P
63559

OBSERVATIONES CLINICAE

I GENERALES

DE

FEBRE QVADAM ACVTA IN TRACTV GERMANIAE MARI BALTHICO VICINO AC PRAESERTIM LVBECAE OBSERVATA.

II SPECIALES

DE

ADMIRANDIS QVIBVSDAM SCILLAE IN PVLVERE EXHIBITAE VIRTVTIBVS.

VTRIMQVE ADHVC NONDVM DESCRIPTAS

AD

VIRVM EXPERIENTISSIMVM ATQVE CELEBERRIMVM

PAVLVM GOTTL. WERLHOFIVM

M. D. MEDICVM HANNOVERANVM, ET IN AVLA HANNOVERANA REGIVM, ACAD. NAT. CVRIOSORVM COLLEGAM SOCIETATISQVE REGIAE LONDINENSIS AC TEVTONICAE LIPSIENSIS SODALEM

CIVEM SVVM AC FAVTOREM HONORATISSIMVM

SCRIBEBAT

IPSIVSQVE ET MEDICORVM DOCTORVM AC IN ARTIS EXERCITIO VERSANTIVM DISQVISITIONI VLTERIORIBVSQVE CVRIS

TRADEBAT

IO. GERARDVS WAGNER D.

MEDICVS LVBECENSIS.

LVBECAE

APVD PETRVM BOECKMANNVM. cIↃIↃCCXXXVII.

quædam atque inuidenda ingenii felicitas, doctrinæque indefeſſo labore adquiſita vbertas, indeque nata tot iam artis medicæ incrementa, præcipuo quodam, ne dicam ſummo, inter noſtræ ætatis medicos loco mature admodum collocarunt; tamen quod exquiſitisſimum in artem TIBI dilectisſimam ſtudium noſtrum ſolum fuiſſet quod has nobis in calamum dictaret commentatiunculas, TVIS poſtea curis perficiendas, inque iuſtiores adhuc artis vtilitates transferendas; non leue futurum hoc nomine ſperaui, quod quam exiguum ingenio doctrinaque ſit, ſentio.

Vt autem omnem huius ſchediasmatii rationem TEcum perſpectam habeant medici hæc lecturi, paucis accipe, me de Obſeruationibus generalibus, huius ſchediasmatii priorem partem conſtituentibus, hoc tempore data opera conſignandis ab initio ne per ſomnium quidem cogitaſſe, hocque ſcribendi argumentum alii cuidam occaſioni ſeruaſſe. Sed quum in Obſeruatione ſpeciali II. pag. XXVII. febris huius mentio eſſet facienda, (quæ fuerat ex illis quas p. X. Theſ. VIII. No. II. deſcripſimus) atque in ſcholio ipſi adiungendo eius hiſtoriam ſummatim adtingerem, in nimiam pro ſcholio magnitudinem iuſta eius deſcriptio excurrebat. Igitur illam vel non, vel mancam exhibere oportebat, ſicque vereri ne in voculas illorum incurreremus, qui nos per errorem

pro

pro nondum deſcripto forſan habere exiſtiment, quod ipſi propter ſimilitudinem phænomenorum quorundam cum aliis morbis notioribus, vulgatisſimum crederent. Conſilio proinde ex arena capto, (quum publicæ etiam vtilitatis intereſſe exiſtimarem morbum hunc quaſi his oris endemium in apricum producere) Obſeruationibus ſpecialibus præmittere ſtatuebam disſertationem de hac febre, titulo Obſeruationum generalium, hasque iunctim TVAE vti limæ committere, ita ἰατρικωτάτῳ Nomini TVO nuncupare.

Eſſet nunc meum vt partim aditum his ad TE pararem, partim ad inſtituenda, mecumque ſi vacet, communicanda, circa ſcillam pericula, TEmet inuitarem. Sed quemadmodum ad eiusmodi res quæ ad artis medicæ efficaciam atque incrementum pertinere videntur WERLHOFIVM inuitare ſuperuacaneum foret: ita veritus ſum ne ægre omnino huiusmodi preces ferret dudum confirmatus in me fauor TVVS, quo mihi certe apud TE tantum valere videor, vt me quoque non deprecante facile ſis condonaturus ſi quid in his admisſum ſit quod vel emendationem mereatur, vel auctorum librorumque allegatorum auctoritatibus non ſatis illuſtratum ſit. Scripſimus enim maximam partem de rebus ad quas præter amplisſimum illum naturæ librum pauci admodum ex vſu eſſe poterant libri, & ad quas vtile imo neceſſarium videbatur non raro ponere li-

 brum,

brum, vt liberius adcuratiusque philoſophari integrum fieret atque liberum. Scripſimus præterea viris medicas artes iam edoctis, vnde nec ſcillæ deſcriptionem morati ſumus (nobis enim de officinali illa, ſeu vulgari, radice rubra Caſp. Bauh. Pin. ſermo eſt) nec variorum aliorum definitiones. Scripſimus denique in ſumma temporis otiique litterarii penuria, quod tanto parcius nobis fuit, quanto crebrius hoc anno euenit, vt horas ſubſeciuas his Obſeruationibus debitas atque deſtinatas, ſanitatis noſtræ non raro vacillantis cura ſibi repoſceret. Faxit ſummum Numen vt cura ſanitatis TVAE raro horas otio TVO litterario (a quo tanta iam conſequuti ſunt veri Hippocratis filii, maiora adhuc mecum ſperant,) deſtinatas, ſubducat vel turbet. Vale & fauere perge

Experientisſimi Nominis TVI

Dab. Lubecæ
Idibus Septembr.
cIↄ Iↄ ccxxxvii.

ſtudioſisſimo

Io. Gerardo Wagner.

OBSERVA-

* * * * * *

OBSERVATIONVM CLINICARVM
SECTIO I
EXHIBENS OBSERVATIONES GENERALES DE FEBRE QVADAM ACVTA &c.

I.

Atque vt ad inſtitutum plenius expediendum nunc propius accedamus, illa ordine proponemus, quæ partim apud animum dudum commentata, partim in adverſarias ſchedulas horis ſubſeciuis, ex noſtra qualicumque obſeruatione et experientia (1) relata,

1) Qui norunt me nondum plenum Lubecæ exegiſſe quinquennium, illis mirum forſan videri poſſet, vnde nobis tanta obſeruationum copia enata ſit, quæ ſufficiat illis, quæ iam ſumus propoſituri, ex arte explicandis, quum ad huiusmodi concinnanda non ſatis ſit quaternionibus aliquot hac febre ægrotantium medicinam feciſſe, ſed potius copia illorum numeroque opus ſit. Sed mirari deſinent iidem, ſi bona fide, & ad omnium illorum qui me propius norunt teſtimonium prouocans, dixero, me numeroſioris praxeos clinicæ (quæ diuina benedicente gratia nos iam inde a triennio, (ȣ καυχάζομαι) vltro ſectatur & ambit) numquam tæduisſe, ſatisque habuiſſe ſi experientia inde nouis accesſionibus mactaretur, etiamſi illud in nummos minus valeret. Nec ex propria ſolum praxi (vti in aliis, ita in huius febris hiſtoria,) profeci. Symbolam ipſimet adeo empirici contulerunt, magno numero Lubecæ in hominum vitas, & impune, (quod tamen perpetuum non fore amplisſimi Sena-

Febris hæcce in mediterranea Germaniæ

relata, de hac febris ſpecie annotauimus. Et primo quidem ſilentio non prætereundum videtur, illam eius eſſe generis, vt ſimiles, niſi rarius forſan, in mediterranea Germaniæ regione non

Senatus æquitas ſpem facit) graſſantes. Atque hi quidem de iuſta medicatione cogitandi anſam præbent, dum peruerſa, ac iumentis magis quam hominibus debita, medendi methodo, frequenter ad manes elyſiumque nemus ſuos ablegant, aut ex morbo, ſi rite tractetur, vnius, ad ſummum, menſis ſpatio plene iudicando ac perſanando, poſt integros menſes, pallidos, luridulos, elumbes, vmbrarumque ſimiles, in publicum dimittunt. Quod quidem tolerabile eſſet, niſi ſycophantæ iſti quaſi re bene geſta adhuc exultarent, ſuisque artibus orci faucibus ereptos gloriarentur, quos artificio nugiuendulo & crumenimulgo, ac publicis flagellis in ſoſtrum digniſſimo, excarnificauerant. Sed hi quemadmodum peruerſa methodo iuſtam non aliter illuſtrant, quam vitia virtutem; ita iuſtioribus modis theorias noſtras inſtruximus ex ſucceſſibus felicioribus praxeos Medicorum Lubecenſium, Collegarum meorum honoratiſſimorum, ex analogia morborum adfinium, huic, licet nondum deſcripto, morbo, mitiſſimam methodum feliciter adhibentium. Quæ res vt citius in notitiam noſtram perueniret, fiebat coniunctione Viri clariſſimi experientiſſimique, D. *Caroli Sibethi*. Etenim is quum vltra octennium iam Lubecæ medicinam faciens, me nuper Lubecam delatum, amicitia complexus eſſet ſingulari, animorum coniunctione conflata, quæque omnes praxeos ſtudiorumque communium curas cogitationesque miſceret: crebrius de febre hac mentionem iniicere ſolebat, atque ex me quærere, numquid illam alicubi deſcriptam meminerim? Jam tametſi illo tempore plenioris ſciagraphiæ eiusdem, propriæque experientiæ defectu, non penitus differentiam ſpecificam a congeneribus agnoſcerem; fiebat tamen exinde vt curatius ad ſingula animaduerterem, experientiamque ſtudioſius inſtaurarem, ampliores dubio procul fructus nunc daturam, niſi præmaturo optimi Viri obitu ante hos duos iam annos cum dimidio fata vinculum diſſoluiſſent, cuius commemoratione labitur ex oculis nunc quoque gutta meis. Habes, lector, rationem, cur febrem *Lubecæ obſeruatam*, adpellauerimus. Quod autem illam *in tractu Germaniæ mari balthico vicino obſeruatam* dixerimus, factum eſt relatione fautoris amiciſſimi, *Io. Georgii Hermanni*, Phil. et Med. D. collegæ quondam æſtumatiſſimi, nunc Sereniſſimi Reverendiſſimique Ducis, & Epiſcopi Lubecenſis, nec non Sereniſſimi Ducis Ploenenſis Conſiliarii aulici, diuerſarumque Principum Archiatri, Vrbis & Ducatus Ploenenſis Phyſici, Medicique in his oris fama non minus noti quam ipſi earum ingenium perſpectiſſimum eſt, qui coram, facta Sciagraphiæ huius noſtræ commemoratione, febrem hanc qua legitima, qua etiam anomala Theſ. VII & VIII, adcurate in hoc Germaniæ tractu, imo copioſe obſeruari, fidem fecit.

Redditur ratio vlterior denominationis in titulo factæ.

non obſeruentur, quum in his oris frequentisſimæ ſint, adeo, vt ab initio, quum Lubecæ, medicinam facturus, conſediſſem, & frequenter admodum audirem commemorari, fato functum hunc vel illum ex iracundia periisſe, aut ſi de mortis vel morbi ancipitis causſa quæreretur, nihil prius in quæſtionem veniret, quam, an ipſi obtigerit iracundia? (ſeu vt phraſi vulgari rem efferam, *ob der Verſtorbene oder gefährlich darnieder liegende etwa eine ſtarcke* alteration *gehabt*?) in illam opinionem non raro adducerer, iracundias in mortis vel morbi cauſſam tam crebro allegari ſolitas, in acutis morbis idem ignorantiæ aſylum forſan præbere, quod in chronicis præbet ſcorbutus. Vbi enim medicaſtris in morborum chronicorum vel denominatione & ratione reddenda, vel in curatione, aqua hæret, proteiformis ille & rebellis ſcorbutus ſacræ inſtar anchoræ eſt. Verum enimvero, quum ad curationes frequentius adhiberer, inque Lubecenſium notitiam medicus perueniſſem, non plane de nihilo eſſe reperiebam, quod ab initio precarium valde, & mulierculis quam medicis dignius, exiſtimaueram. Etenim quum per Dei gratiam Lubecæ mirifica fruamur immunitate a morbis epidemice graſſantibus, contagioſis & malignis, ita vt numeroſior etiam praxis clinica rarius decimam vel octauam partem circa morbos vnius eiusdemque ſpeciei ſit occupata, tum non raro euenisſe teſtor, vt quartam adeo partem illorum qui noſtræ ſemet curæ tradiderant, conficerent, qui hac, de qua modo agimus, febre, decumberent. licet illa ex contagio numquam contrahatur. Hinc quum ab initio ſtatim animaduerterem, habere hanc febrem differentias quasdam ſpecificas, (tum qua pathemata & ſymptomata, tum qua criſes, imo & ſuccesſus methodi medendi ad illas adhibitae,) ab omnibus illis quas congeneres dicere poſſemus, catharrali tam benigna, quam (quæ multa magis ſimilis) maligna, ardente, ventriculi inflammatoria, Cholera, & ſi quæ aliæ huic adfines cenſeri poſſent; data opera, ſimpliciſſimaque & Hippocratica obſeruatione adhibita, illa, quæ modo ſum expoſiturus, obſeruaui.

regione minus occurrens, Lubecæ & in Germaniæ tractu mari balthico vicino, frequentisſima.

Lubecæ ſalubritas.

II.

De definitione & differentia ſpecifica.

Eſſet nunc forſan de definitione morbi diſpiciendum, deque differentia ſpecifica. Sed quemadmodum de differentia ſpecifica vix obſcurum eſſe poterit viris doctis, hiſtoriæque morborum gnaris, ſi mox exhibendam hiſtoriam (qua pathemata & ſymptomata primo, dein qua criſes, tum qua ſucceſſus methodi medendi,) ad congeneres contulerint; ita definitionem a nobis haud exhiberi vix grauabantur medici ſolide docti, dum ipſius hiſtoriam atque ſciagraphiam pleniorem (nec perfunctorie vt arbitror) dedimus. Definitionem enim ex his conflare cuilibet erudito medico erit integrum, ſuo maxime ingenio adcommodatam. Atque vtinam a prima inde medicinæ adoleſcentia medici ſatius habuiſſent adcuratas morborum & ad lectum ægroti conflatas hiſtorias, ſchemataque illorum ſimpliciſſima, exhibere, loco definitionum nimis fidenter atque præcipitanter in muſeo et ex ingenio natarum, ad quas deinceps obtorto veluti collo omnia morbi phænomena, omnemquecurationem, adcommodabant. auſu ſane præclaro, ſi modo ipſis naturæ humanæ, quum divino fingeretur artificio, legislatoribus eſſe contigiſſet. Presſius tamen de definitione & differentia ſpecifica explicabitur, ſi pleniori de hoc morbo tractationi Deus vires, ſanitatem, otiumque ſaltem aliquantulum olim conceſſerit.

III.

Quod igitur ad morbi ſciagraphiam, atque illa pathemata, quæ, ſi concurrant ac iunctim & ſimul adſint, (2) pathognomonica fere audire poſſunt,

1) poſt *prægreſſam gravem iracundiam*, queruntur hac febre correpti vel corripiendi de

2) difficili

(2) Maiorem in modum hoc loco rogatos volumus medicos hæc lecturos, ne, (quum in his pathematibus ſint quæ ad alia notabilia & bene ab obſeruatoribus deſcripta morborum genera accedere, vel toto die videant, vel præceptorum inſtitutione teneant) nouum morbi genus a nobis conſtitui cernentes, præcipitata ſententia nos multiplicationis entium præter neceſſitatem ſuſceptæ, reos peragant. Niſi enim tota huius morbi hiſtoria, ad totas aliorum adfinium hiſtorias conferatur, nihil facilius, quam vt proprio memoriæ & doctrinæ lapſu nos lapſos eſſe bona fide ſibimetipſis primum, & deinceps aliis quoque, perſuadeant.

2) difficili aliquantisper *reſpiratione*, quodque toto pectore ſpiritum trahere absque moleſto ſenſu nequeant; *Es ſtehe ihnen ſo vor der Bruſt*, dolorque obtuſus per tractum coſtarum ſpuriarum transverſim, potisſimum tamen a regione cartilaginis xiphoidis verſus dextrum latus, protenditur.

3) Languet ſtatim, imo penitus profugit, *ciborum adpetitus*, adeo, vt vix odorem ciborum, & inprimis carnium, ferant (3), & quod peius adhuc

4) *Vires* ſubito labaſcunt atque proſternuntur, ita, vt non ſolum erectum corpus gerentes vertigine & ſcotomiis corripiantur, ſed in lecto quoque ſedere volentes, lipothymiis ſtatim infeſtentur.

5) *dolor capitis* adeſt, non tam lancinans & acutus, quam presſorius vtplurimum & grauatiuus.

6) *Lingua* leuiter alba ſolum æſtumque prodens mediocrem, nec de *ſiti* magnopere conqueruntur, adeo vt non raro ipſos ad bibendum invitare, imo (quum iuſtum potus genus hic in medelæ locum cedat) adigere, opus ſit, quod minus bonum. Simulatque enim in vrina & reliquis ſigna ſolutionis incipientis accedunt, ſitis etiam accedit. Sputatio frequens, ſed coacta nonnihil, quum ſputum parcum ſit, album & ſpumoſum.

7) *Pulſus* paruus, debilis, & frequens, nec in toto corporis ambitu magnus æſtuantis ſanguinis ſenſus (4).

(3) Inde eſt, quod nihil prius expetant a medico, quam ſtomachum ſibi curari, vel conſilio proprio domique nato, vel ab empirico accepto, Elixiria ſtomachica ingurgitent, ſive etiam emeticis aut purgantibus, quibus ſe vel vomere vel purgari ſentiant, morbum aggrediantur, pesſimo tamen conſilio.

(4) Hæc, vna cum illis quæ de ſiti No. 6, ut & quæ No. 5. & 4, dicta, vtut medicum doctum ſagacemque numquam fallant ſeu decipiant, tum certe ipſis primum ægrotis, dein adſtantibus, imo & medicis indoctis & empiricis, vehementer imponunt, quibus vltra ægroti relationes ſapere non datur, (Conf. *Das Bedencken* contra *Wind-Müller* p. 41. not. 5.) *Und da der Patient ſelbſt nicht mercket wie ſchwehrlich er kranck iſt, mercken es die andern noch weniger.* Sed hinc illæ lacrymæ, quod morbus illo tempore,

8) *Cutis* ſicca & ſtricta, & ſi quando *ſudoribus* madeat, illi ſunt particulares, ſtatim frigeſcentes, & ſine vlla euphoria, dysphoria potius inſequente.

9) *Somnus* vel nullus, vel parcus, & ſi quoque protractior ſit, tamen nullo modo vires inſtaurat, eſtque potius horroribus, membrorum ſubſultibus, & terrificis inſomniis, in omnibus interruptus.

10) *Vrina* interdum, minus bono omine, alba & tenuis, vtplurimum tamen pellucida, rubra, flammeique coloris, primisque diebus raro ſedimentum deponens (5).

11) *Aluus* vtplurimum adſtricta, cum borborygmis & flatibus ἀνω contra naturæ ordinem turmatim tendentibus, qui cum ob cardiam, ſi non penitus clauſam, adſtrictam tamen, libere eructari nequeant, ventriculi diſtenſione (imo & non raro in externa parte ſentienda intumeſcentia,) ægros valde exercent.

12) Verſus veſperam accedit *horror febrilis*, quem inſequitur æſtus continuæ febris, altero, & ſequentibus crepuſculis denuo (niſi morbus confeſtim & valde miteſcere incipiat) expectandus. Hæc febrilis commotio non tam dolore tenſivo in regione vertebrarum dorſi (vti in intermittentibus tam veris quam nothis & catharralibus) quam in hypochondriis, & quod profundius ac ſuſpirioſius ſpiritum trahant, ſeſe manifeſtat.

13) Ceterum *triſtes animo ſunt* hac febre correpti, & quum nihil eorum quæ ſani ceteroquin in ſummis deliciis habere ſolent

tempore, vbi potiſſimum obſervare & cito ſuccurrere oportebat, (dum ἀκμάζειν primis diebus ſolet,) negligatur, imo artificioſe perdatur, adeo, vt iuſtæ deinceps medelæ vel nullus, vel ægerrime, concedatur locus, machinæque vtplurimum poſt bellum adferantur.

(5) Si adhibitis per aliquot dies iuſtis medicaminibus vrina ſedimentum deponere non incipiat, vel funeſtos euentus, vel morbum longum, & ægre cum ſanitate in gratiam rediturum ægrotum, prædicunt. Interim coctionis ſignis in vrina adparentibus, ſi reliqua non reſpondeant, rem in vado eſſe minime exiſtimabit medicus doctus & ſagax. ad conualeſcentiæ enim ſpem, vt plura ſigna bona concurrant, opus eſt.

ſolent magnopere curent, tum id ſtudioſe curant & exquirunt, vt habeant de quo iraſci & ſuccenſere queant.

IV.

Hæc fere ſunt quæ primis diebus, morbo vel ſibi penitus relicto, abſtinentiaque & quiete ſuſtentato, vel mitisſima quoque & conuenienti methodo tractato, attento obſeruatori ſeſe obferunt. Generatim de his tenendum eſt, quod quoad magis vel minus differant. Quo enim impuriora corpora, aut ad commotiones, ſeu ataxias potius, neruoſi generis prona, quo ferocius antecedens iræ pathema, eo grauiora ſymptomata, & contra. Prognoſis horum eſt, quod morbus periculo vix vmquam vacet. Tametſi enim *protenus* adhibita iuſta medicatione, & ægro in omnibus morigero, quouis pignore decertauerim, ex centum huiusmodi ægris, nonaginta, vt leuisſime dicam, ſeruari oportere, tamen incredibile eſt dictu quam facile in lethiferum morbum abeat, vel certe in ſummum diſcrimen adducatur. Niſi enim quietam in lecto & aere temperato continentiam, in potus leuisſimo genere exquirendo, illoque calidiuſcele, paruisque hauſtibus ſumendo, temperantiam, in animi pathematibus, ac ira præſertim, ſummam moderationem, obſeruent, & rigoroſe quidem obſeruent, præcipiti gradu omnia in peius ruunt. Febris (Theſi III. n.12.) typum amittit, accedunt vomendi conatus & nauſea, imo vomitus, moleſtus in faucibus ſenſus, ſingultus, mentis turbationes, etc. quibus deinceps non niſi ægerrime ſuccurritur. Quæ omnia eo certius ſuperueniunt, ſi medicamentis ſic dictis alexipharmacis & ſtomachicis calidis, imo purgantibus & vomitus mouentibus, res peragatur.

De differentia febris huius in ſe conſiderata.

Prognoſis.

V.

Recenſebimus nunc illa quæ in legitimo & felici morbi decurſu eueniunt, eo quo vtplurimum ordine ſeſe manifeſtant. Ac primo quidem α) reſpiratio Theſ. III. (num. 2.) fit liberior, β) febrilis horror, ſiue horripilatio (num. 12.) vel levius vt antea, vel plane non, ſentitur. γ) Vrina (num. 10.) ſedimentum deponit. Cutis δ) (n. 8.) vdore vniuerſali calidiori, ſub quieta inpri-

Phænomena morbi, conualeſcentiæ ſpem adferentia, recenſentur.

inprimis in lecto continentia, madere incipit. ε) Pulſus (n. 7.) liberior & maior, & maior in corporis ambitu, quam antea, æſtus. Accedit ζ) ſitis (num. 6.) exquiſitior, & ſentire incipiunt ſe ægrotare, quam antea obtuſior ſolum fuerit ægritudinis ſenſus. η) Somnus (num. 9.) tranquillior, & licet vires non magnopere inſtauret, expergefactique mentis leuiorem & tranſitoriam quaſi emotionem ſentiant, tamen ϑ) ſubſultus membrorum (num. 9.) ceſſans, bonam ſpem facit. Ceſſat ι) ciborum nauſea, (n. 3.) & licet ſumto ciborum tantillo ventriculum doleant, tamen adpetentia hæc bono omine venit. κ) Sputa (num. 6.) nunc liberalius exſcreantur, & borborygmi ac flatus inferiora petunt. Vtut autem hæc omnia bene ſuccedant, tamen lento gradu, & ſucceſsiua potius ac parua, quam ſubitanea criſi & in melius conuerſione.

VI.

De criſibus huius morbi.

Quod enim nunc ad criſin ſpeciatim adtinet, illam (niſi vehementer me fallet memoria) numquam notabilem vidi & ſimplicem (6), ſed compoſitam magis, & ſucceſsiuam, hoc eſt, per diuerſa corporis emunctoria, idque numquam confertim, ſed ſucceſsiue ac placide, contingentem. Quod quidem mirum non eſt, quum hic morbus, non magis fluidarum quam ſolidarum humani corporis partium morbus ſit. Criſis quæ per vrinam fit, tantum non ſemper notabilior eſt reliquis (7). Proximum

(6) Manet tamen nihiloſecius & in his canonem Hippocraticum, *Nihil paucum eſt criticum*, ſua veritas. Etenim nec vrina, leuiter, aut vno ſolum vel altero nychthemero, ſedimentum deponens, aut vnius diei ſudores, aut ſingulæ quædam aluinæ deiectiones, morbum ſoluunt; ſed hæc omnia per plures dies durare neceſſum eſt, donec plenaria euphoria ægri ſequatur. Et tum quidem, ſi in vllo alio morbo acuto, certe in hoc, in medici poteſtate poſitum eſt, velitne citius an tardius, haſce criſes prudenter adiuuando, ægrotum ad ſanitatem perducere.

(7) Quum vix aliquis ægrotus in his terris ex morbo acuto, vtut aliis modis iudicato, (imo naturæ legibus iudicando) absque notabili per vrinam criſi conualeſcat, mirum non eſt, illa, quæ diximus, contingere. Ac ampliſsimus quidem hic ſe campus aperiret obſeruationum practicarum circa huiusmodi criſes. Sed hoc tempore non eſt inſtituti noſtri illum emetiri, licet in eo ſint quæ vix aliqua ex parte deſcripta.

mum locum occupat ſudor, qui quantum de catharrali febre hic morbus participat, criſis fluidarum adpellari poteſt, quantum vero remisſionem ſpasmi cutis, & cum hoc ſpasmi membranarum vniuerſi corporis, indicat, criſis partium ſolidarum (hoc eſt reditus fibræ ad iuſtum tonum) merito audire videtur (8). Quæ per aluum ſuccedit criſis, tametſi aliquo modo de eſſentia morbi in melius conuerſi eſſe videatur (9); tamen quod rarisſime ex ſeipſo ſuccedat, medico autem ſerio de ægrotorum ſuæ curæ ſe tradentium ſalute cogitanti vix ſatis tutum hanc expectare, hinc illam merito vltimo loco reponimus.

VII.

Eſt & aliud, ſed non crebro occurrens, criſeos huius morbi genus, vbi nimirum vel ex ſeipſo (quod rarius,) vel iuſta medicatione adhibita (quod non adeo rarum), nunc citius nunc tardius, in alium morbum, ſed tutiorem, morbus tranſit. Nimirum in intermittentem legitimam, eamque vel tertianam, vel quotidianam (quæ vtplurimum hic tertiana duplex eſt) febrem. Hæc intermisſionis tempore (vtut ex priori morbo non posſint non adhuc languere) medicis practicis doctis & ſagacibus non adeo fucum facere poteſt, quin ſtatim perſpiciant ſecurius quam antea cum ægrotis agi, qui vtplurimum hac, quaſi nouo terrore, percelluntur. Hæc abſorbentibus & ſalibus fixis ex arte datis, cum vel ſine caſcarillæ cortice, &, interpoſitis

De criſi huius morbi imperfecta, ſiue illa, qua in alium, ſed tutiorem, morbum, tranſit.

(8) Valeret hoc forſan in vrinam quoque. Et ſane multi admodum hoc loco eſſe poſſemus in theoria huius morbi pathologica ex philoſophia corporis humani ſolidiori & mechanica deducenda, ſimplicisſimaque illorum quæ ad lectum ægrotorum, non phantaſia ſed ſenſibus, percipiuntur, obſeruatione, conflata, & admirabili nexu cum omnibus quæ in huius morbi vel ſibi relicti, vel iuſta, vel peruerſa etiam methodo tractati, decurſu eueniunt, conſpirantia atque cohærentia. Sed hæc ſi vitam Deus ſanitatemque fuerit largitus iuſtiori occaſioni ſeruabuntur.

(9) Patet hoc 1) exinde, quod ſi pertinax alui obſtructio accedat, omnia peiora, quod 2) clyſteres mirifice leuent, 3) quod, conualeſcente pauliſper ægro, & debita circumſpectione exhibito leni abſtergente, res longe citius non ſolum conficiatur, quam ſi aluum ad officium redire expectamus, ſed & 4)ননbilioſa mucoſa & adeo non raro acria, vt inteſtinum rectum inde quaſi erodatur, quæque ſine inflammationis metu in inteſtinorum canali diu ſubſiſtere non poterant, excernantur.

ad ſummum lenioribus ſtomachicis Eſſentiis, qualis v. g. illa quæ ex corticibus aurantiorum paratur, aut Tinctura corticis peruuiani, breui diſparet, cum exanthematibus in labiis, & pinnis quoque narium haud raro, qualia exanthemata poſt febrem hanc, etiamſi non acceſſerit intermittens, non raro ſolutioni morbi accedere cernimus.

VIII.

Anomaliæ huius febris notantur.

Habet præterea febris de qua hac diſſertatiuncula agimus, anomalias quasdam ſilentio non inuoluendas, & quidem

I) quod in principio morbi interdum accedat paroxysmus febrem intermittentem legitimam ad integras horas mentiens, & vel altera vel tertia die denuo inuadens, vnde fit vt tam ægrotis, quam medicis ἀνιήτροις imponat, minime vero ſagacibus & doctis, quum huius intermisſionis tempus malignitatis notis (Theſi III. num. 4, 7, 8, vt & num. 3.) abundet nonſolum, ſed & breui tempore vel plane iugulet, vel non, niſi ægerrime & tardius, ad ſanitatem redire permittat (1).

II) Alterum anomaliæ genus eſt, quando poſt N. 1, 2, 3, & 12 Theſ. III. altera tertiaque die ſtatim inſequitur aſthma, (nunc ſimplex, nunc conuulſiui aſthmatis paroxysmis interſtinctum) horizontalem corporis decubitum vix ferens, ſed hemiorthopnoicum, cum ſubitanea oedematoſa pedum intumeſcentia, a pedibus ad crura & foemora ſine mora ſerpente, (2) accedentibus non raro etiam auriginis ſignis.

III)

(1) Obſeruauimus hanc vtplurimum in corporibus impuris, multo ſpirituoſorum potui & nicotianæ fumo aſſuetis, curarum & iræ pathematibus exagitatis, & pesſimæ eſt indolis. Poſt aliquot enim huiusmodi paroxysmos, (vtut mitisſima methodo ac debita cura tractetur,) in continentem abit, cum linguæ fauciumque ariditate, ſiti inexhauſta, atque b asſumtis potulentis ingraueſcente magis quam miteſcente, cum mentis emotione; aphtis, ac ſingultu tandem, ſcenam claudentibus.

(2) Hoc genus præcipiti vtplurimum periculo vacat, (ſi aſthmatis conuulſiui ſymptoma eximas) niſi peruerſisſima methodo tractetur, & nothus Hippocratis accedat, hydropis medicamina huic morbo adcommodans. Norunt hoc adeo mulierculæ, vt bona ominentur exinde quod ad pedes migret

III) Notanda venit anomalia morbi ad alias iam præſentes ægritudines accedentis, illasque in nouas peioresque turbas concitantis, adeo vt morbus inde naſcatur complicatus. Verbi cauſſa, ſi calculo laborantes hac febre corripiantur. Symptomata enim in eiusmodi caſu longe vehementius vrgent. Pari modo comparatum eſt, ſi cephalalgiis chronicis periodicis laborantes hac febre corripiantur (3).

IV) Eſt quoque quartum anomaliæ genus his forſan iungendum, dum in fine morbi, ſeu declinatione ſaltem, illi qui morbis arthriticis tam vagis quam fixis periodice adfligi ſolent, veteres morbos, in principio febris de qua agimus, non animaduerſos, denuo perſentiſcunt. Sed quum eiusmodi bono potius quam malo omine, imo quaſi critice, non huic ſolum, ſed aliis quoque acutorum morborum generibus ſuperueniant, illa non morabimur.

IX.

Ventum nunc eo eſt, vt de medendi methodo verba facere recepta illa nec ſpernenda methodus tractandi morborum cum Therapiis doctrinam ſuadeat. Atque vt verum fateamur, hæc ab initio ſicco pede præterire decreueramus, quum nec temporis, nec inſtituti quoque, ratio, permittere videretur, primo medicamenta huius morbi probatiora, dein modum adplicandi, tum obſeruationes particulares huius morbi, (iuſta methodo feliciter vel infeliciter tractati, aut empirica ita corrupti vt iuſtæ medelæ vel vix, vel nullus, locus ſupereſſet) ac denique Methodus medendi.

 que

migret morbus; (dicunt: die Sucht ziehe nun ſchon nach den Beinen,) in cuius curatione medicus pro feliciori euentu ad incunabula morbi reſpiciat neceſſe eſt.

(3) In huiusmodi caſu duplex requiritur medici circumſpectio, & quidem a) vt curate diſtinguat quæ & quanta ſint pathemata morbi acuti? quæ chronici? b) dein, vt potiorem febris acutæ quam mali chronici curam gerat, & vrgentibus non raro huius ſymptomatibus ita occurrat, vt ne illi obficiatur. Laboret potius, ſi fieri posſit, vt vna fidelia duos dealbet parietes. Ad quam rem hoc in caſu nihil præſtantius enematibus emollientibus, lenientibus, oleoſis, gelatinoſisque & abſtergentibus, imo (vrgente neceſſitate, & poſt prægreſſam eccoproſin) leuiter anodynis. Pari modo vtrique ſcopo inſeruiunt potus leuiter calefactus, ſæpe, ſed paruis hauſtibus, ſumtus; quieta in lecto continentia &c. &c.

que Cautelas practicas, in medium adferre. vtpote ſine quibus manca mihi ſemper viſa eſt quæ de morbis pro inſtruendis practicis ſuſcipitur tractatio. Accedebat, quod hæc partim matureſcenti, ſi Deus voluerit, praxi noſtræ ſeruauerimus, partim nobis perſuaſerimus, nos nihilo plus acturos hac opera, quam vt Athenas portaremus noctuas, nihil præter noſtram qualemcumque de hoc morbo experientiam adferentes, viris nobis benigniorem vti in fingendo ingenio naturam, ita in tribuenda doctrina fortunam, expertis, quum noſtro adeo ingeniolo (ex analogia morborum adfinium bene a practicis deſcriptorum, medendi methodo generali, cum cautelis circa indolem medicamentorum, ſociata) in curatione huius morbi hucusque practice haud deſcripti, non infeliciter verſari operamque collocare contigerit. Attamen ne plane aſymboli hinc diſcedamus, generalia ſaltem de medendi methodo proponemus. Ac primo quidem ſtatim ab initio Nitrum (4) omne fert punctum, abſorbentibus, leuioribus præſertim, iunctum, qualia ſunt cancrorum lapides, C.C. philoſ. ppt. ungul. alcis ppta. oſtracodermata atque conchylia ppta, et acido præſertim citri ſaturata ac quaſi intimius ſoluta, hinc ſtomacho faciliora. quibus demulcendi fine lucii piſcis mandibulæ cum percarum lapidibus iungendæ. Hæc crebrius, omnique ſemihorio, paruis doſibus, obferenda, curate ſemper adtendendo quantum hæc ferat æger absque nauſeæ (ſaltem grauioris) aut vomitus concitatione. Hæc propinanda ex aquis ſtillatitiis lenisſimis non nauſeoſis, v.c. buglosſi, borraginis, rubi. id. fl. til. meliſſæ, ac præſertim illa quæ ex C. C. cum citriis paratur, & pro ſymptomatum vrgentia cum aqua papav. rhoeadas eiusdemque Syrupo ex arte compoſitis.

(4) Puta depuratum, ſeu cryſtalliſatum, imo & ſalia ſic dicta digeſtiua. Sed de his, imo & de illo, inprimis tenendum, quam rigoroſisſime ad euphoriam ægri reſpiciendum eſſe, atque vt ne molimina vomitus inde concitentur, quæ ſi iam inſtent ſolutionibus alcalium terreſtrium cum citri acido factis inſiſtendum pro digeſtiuo, additis abſorbentibus modo commemoratis, & ſalina omittenda, donec *illa* forſan proxime ferat æger, quum pro adtemperanda bile æſtuque compeſcendo egregia prorſus ac neceſſaria propemodum ſint.

poſitis. His interponenda Emulſiua ex amygdalis, pineis mundatis, ſeminibus quatuor frigidis maioribus, (ſi anni tempeſtas recentia illa foeneretur) adiunctis prudenter pro agrypniarum ratione papaveris albi vel ſemine, vel ſyrupo, vel vtroque. His inſiſtendum, donec ſymptomata Theſ. III. Num. 2, 7, 8, 10. miteſcant, nec perfunctorie. Et quum aluus vix vmquam ſatis officio faciat, ſimulatque ad alterum nychthemerum vel tertium hæc ſignities perduret; clyſteribus (Vid. Scholion ad N. IV. Theſ. VIII. p. 11.) ex arte occurrendum. Quod ſi his priori octiduo continuatis, & reliquis N. 6, 10, 7, 5, 8, 9. Theſ. III. ſe in meliorem frugem recipientibus, aluus a ſignitie tamen non recedat, clyſterumque, (vti non raro fit,) ægros tædeat, Infuſi ſeu Decocti laxatiui Mannagettæ ad ſemunciam circiter quauis hora aſſumtione, donec aluum leuiter moueri ſentiant, huic omnia reliqua ſtatim exacerbanti ſymptomati occurrendum, mox deinceps redeundo ad illa quæ initio huius Theſeos commendauimus, pro æſtu (5) vlterius atque febre extinguendis. Quod ſi hæc in vado plenius eſſe incipiant, nihil prius habui quam vt, etiamſi alui ſegnities non adeſſet, largius paullo quam antea, vel per aliquot dies mitius, exhibito laxante, a reſidua ex morbi principiis & tenuium ſpaſmo ſentina bilioſa & pituitoſa acri, inteſtinorum tenuium canalem penitus repurgarem, ac deinceps proxime ſequentibus diebus pro λειψάνοις febris catharralis eliminandis, alexipharmacis mitioribus,

(5) Imo & pro illo æſtu quem exhibitum laxans concitauerat. Licet enim is neutiquam ſim, qui iuſto tempore iuſtisque modis ſuſceptam catharſin reformidet aut improbet, potiusque cum πρακτικολάτρῳ *Freindo*, doctisſimoque ipſius ſententiæ in præfatione ad Opera *Freindi* pag. XXXIII. ſqq. interprete *Wigano*, prorſus faciam; licet etiam Decocto hoc laxativo ad catharſin nihil mitius, nihil tutius, aut minus ſit nauſeoſum; tamen quum adeo magnas in hoc morbo a purgantibus ſiniſtre exhibitis noxas viderim, curatius adtendentem vix umquam fefellit prognoſis fore vt poſt laxans aliqualis æſtus, ac præſertim in lingua ac faucibus ſentienda, exacerbatio, præſto ſit. Neque ego proinde vmquam ad hoc, licet mitisſimum, eccoproticum acceſſi, niſi ſigna morbi declinantis, ac præſertim Theſ. V. litt. α, β, γ, δ, ι, adeſſent iam per aliquot dies.

bus, (qualia ſunt infuſa Theiformia in lecto cum regimine hauſta; additis pro re nata eſſentiis alexipharmacis, imperataque ceterum diæta rigoroſisſima per integros a morbo ſuperato dierum ſeptenarios continuanda) ægrotis proſpicerem.

X.

De medicamentis externis.

Quod ad medelas externe adhibendas nunc adtinet, generatim analeptica nuchæ, fronti, temporibus, carpis manuum, imo naribus adhiberi ſolita, (ſi temperatiora ſint & volatilitate vacua,) numquam prohibere, quin potius imperare ſoleo. vtut minimam medelæ partem in his poſitam eſſe penitus mihi perſuadeam, hancque curationis partem, in qua mulieres ſibi non quod pueri in faba, reperiſſe videntur, ipſorum officio aptisſimam, lubenter permittam. Vinum rhenanum vetus ac genuinum in hanc rem (quo certe Lubeca, ſi quis alius inferioris, imo forſan ſuperioris Saxoniæ locus, ſuperbit) reliquis omnibus palmam facit dubiam. Sed hæc, ſi ad alia conferas, leuiora. Non leue tamen eſt ad curationem momentum in applicatione aliorum topicorum. Etenim ſi ab initio exquiſitus ille in dextro hypochondrio dolor vrgeat, ſpasmique intus ſæuientis & vaſcula ſanguifera quaſi ſtrangulaturi rigorem prodat, non ſolum veſicas bubulas quibus infuſum lac quod bulliuit cum floribus meliloti, ſambuci, chamæmeli, papaveris rhoeados, albi papaueris vel ſemine, vel oleo, & his ſimilibus, hypochondriis vltra teporem pauliſper calentes adhibere ſuadeo, ſed Linimenta quoque ex malaxatis cum ol. lil. alb. Emplaſtris, diachylo compoſito, de cicuta, de galbano cum croco, & de hyoſcyamo Ludovici, imo & Theriaca Andromachi pro re nata addita, concinno, pro linendis locis dolentibus. De venæſectione quid certi dicam vix habeo. In morbo enim legitimo, qualem Theſi III. deſcripſimus, febrem catharralem typicam turbare vix auſus fui, quum præſertim, ab initio ſtatim iuſta curatione adhibita, morbum absque illa debellari poſſe viderim. Aliter longe res ſeſe habuit, vbi anomalia morbi Theſ. VIII. N. II. ob aſthma ſuffocatiuum venæſectionem flagitauit, vel peruerſa medicatione prægreſſa, febreque ex continua in continentem

mutata,

mutata, cum internæ inflammationis vti ſignis, ita metu, venæ ſectione ſuccurrendum fuit. Sed de his olim ſi Deus voluerit plura.

XI.

Quum de cibo nec ægroti ipſi, nec medicus in curatione acutarum magnopere ſolliciti ſint, de potu ſolum moneo, illum leuisſimum eſſe oportere, eumque præſertim ex decoctis vel avenæ, vel hordei, corticibus liberi, parandum. Serum lactis dulce a coagulo ſollicite repurgatum plane egregium eſt, quibus interponere, ſi id expetant ægri, interdum (pro cauenda potus medicati nauſea) ſoleo cereuiſiam ſecundariam tenuisſimam, in his omnibus paruis hauſtibus factam crebram exhibitionem, pro diluendi ſcopo, obſeruando, & quid horum, vel ptiſſanarum quoque, magno numero in acutis notarum, optime ferant ægri, ſollicite circumſpiciendo.

De Diæta huius morbi.

OBSERVATIONVM CLINICARVM

SECTIO II

EXHIBENS OBSERVATIONES SPECIALES DE ADMIRANDIS QVIBVSDAM SCILLAE IN PVLVERE EXHIBITAE VIRTVTIBVS.

I.

Ex quo medicinæ exercendæ noſtra dicauimus ſtudia operamque, nihil magis admirabile omnibusque votis expetendum fuit viſum, quam in morbis pertinacibus, rebellibus & non niſi longo temporum ſucceſſu, debellandis, ad manus habere eiusmodi medicamina, quæ indicationibus primariis ita ſatisfaciant, vt in oculos incurrat ipſorum, artisque illa gu-

gubernantis, valor & energia. Atque illud quidem inprimis expetendum cenſui, ex quo non ſolum cordatiorum medicorum querelæ, ſed propria quoque noſtra qualiscumque experientia, me docuerunt, infidas nimium eſſe illorum cantilenas, qui dum de materia medica commentarios ſcribunt, ad grauisſimos rebellesque morbos infallibilium propemodum medicamentorum elenchos concinnant, adeo, vt nec doctos ſatis nec rerum ſuarum ſatagentes medicos exiſtimes, in tanta quæ per morbos fit hominum ſtrage, artis ſuæ imbecillitatem tacite veluti confitentes. Non equidem hæc in illam dixerim ſententiam, vt plane non innotuiſſe in tanto medicamentorum numero exiſtimem quæ efficacia præ aliis polleant. Sunt omnino, & fuerunt ex longa iam annorum, imo ſæculorum, ſerie, quæ remedia heroica, & virtute, vt ita dicam, ſpecifica pollentia, audire iure meritoque poſſunt. Sed neſcio quis omnia experiendi pruritus, fecit vt multa deguſtantes nihil tandem ſapuerint. Quid enim, quæſo ex illa methodo, qua eo doctius ſcripta formula cenſetur quo plures materiæ medicæ loculos excutere pharmacopoeum iubet, in artem medicam redundet certitudinis? Vel quid artem promoveat ſimplicioribus licet, at indies mutatis formulis, vti? Mea quidem ſententia vtraque via incedentes non magis ad artis incrementum contulerunt hucusque vel conferent, quam illi quibus ſectario adeo ingenio eſſe contigit, vt malint cum præceptore a certis medicaminibus abſtinere, ſeque cum ægris ſuis in morbis rebellibus quibus illa ſatisfaciunt diu torquere, quam contra ducis ſui monitum vti, licet illa viris doctis, ingenuis, cordatis adeo ſint commendata, vt quid ſolide amplius contra posſit dici, nihil ſit. Sed ne longius a ſcopo diuagemur, & de rebus artis medicæ incrementis officientibus ſcripturi videamur, dum de Scilla (tamquam medicamento efficaci, & in ſubſtantia maiores adhuc virtutes ſi dies diem docuerit, ſpondente, quam quibus antiquisſimis inde a temporibus in præparatis claret,) commentari animus eſt, paucis ediſſeram qua primum occaſione fuerimus adducti, vt illa quæ huic ſchediasmatio conſignando anſam præbuerunt, tentaremus.

II.

II.

Matrona ſtemmatis nobilitate non minus quam virtute conſpicua, quinquaginta circiter annos nata, valetudine ſemper vti ſolita ſecunda, numeroſæ prolis felix puerpera, ante ſeptem circiter annos graui febre bilioſa tentata, aliquot iam inde ab annis auctius infimi ventris pondus ſenſerat, cum reſpiratione ſub leui etiam deambulatione præter morem difficili atque anheloſa, ac ſenſu inprimis circa hypochondria ſpaſtico & moleſto, & per hunc tractum tactu ſentiendis nonnihil dolentibus tumoribus aliquot, nucis avellanæ magnitudinem æquantibus. Acceſſerat his ægritudinibus tumor pedum oedematoſus, ad genua usque aſcendens nonſolum, ſed febris etiam continua cum dextri hypochondrii dolore. Adhibebatur ad harum ægritudinum curam celeberrimus quidam apud exteros medicus, (cuius ego vti merita ſuſpicio, ita nomen non reticerem, niſi rogatus id facerem,) qui hepatitidis incipientis incommoda hæc, nec immerito exiſtimabat. Sed, quod domum ipſi eſſet redeundum, octiduo ante quam diſcederet, compoſitis propemodum continuæ febris motibus, vt ſibi medicus adiungeretur rogat, eſſe enim in hoc morbo quæ diutius medici cura indigeant. Hinc quum noſtra ad hanc rem opera vti decretum eſſet, humaniter exhibita a viro experientisſimo antecedentis morbi ſciagraphia, & communicatis coram conſiliis inita medendi via, mihi (diſcedente paucis poſt diebus experientisſimo viro,) non tam cum acuto amplius quam chronico nobilisſimæ matronæ morbo negotium obtingebat. Febris continuæ indicia nunc quidem nulla amplius, vel valde leuia, & verſus veſperam potius extremorum & faciei leue frigus; ita tamen, vt, licet curate obſeruarem, nullum veræ intermittentis indicium animaduerterem. Interim latius paullatim ſerpebat tumor, crurum et hypogaſtrii oedematoſus, vti tympaniticus ſupra vmbilicum, ad quem externe tam balnea vaporis vinoſa quam quæ accenſione ſpirituum ardentium parari ſolent, adhibebantur. Interne decoctis & infuſis eiusmodi, quæ viſcerum labibus dicata ſunt, iisque concentratioribus, malum

Obſeruatio ſpecialis prima.

 tenta-

tentabatur nonſolum, ſed, quum vrina quoque minus reſponderet, diuretica probatiora (6), nec perfunctorie quidem, ſed ita, adhibebantur, vt ſi quid in his auxilii ſuperfuiſſet, aliquo certe modo diureſis ſuccedere debuiſſet. Aſt tantum aberat vt votis euentus reſponderet, vt potius temporis ſucceſſu parcior fieret. Tumor tympaniticohydropicus interea incrementa ſumebat, decreſcente paullatim cum nocturna quiete, ciborum adpetitu. Singulare erat in hoc morbo, quod aluus blandis quibuslibet laxantibus facile obediret, adeo, vt pauca rhabarbari in infuſo adhibiti grana, vel Infuſi laxatiui Mannagettæ portiuncula, eamdem exſoluerent. Quod quidem ſummæ ventriculi & inteſtinorum atoniæ tribuerim, vtpote quæ cibos non longo a paſtu tempore vix ſemidigeſtos dimitteret (7). Non mirum proinde ſi ex alui profluuio nullum morbi leuamen, niſi forte quod flatulentiarum, inexhauſto prope prouentu ægram torquentium moleſtiis, eamdem interdum aliquantiſper, & ad breue tempus, eximeret. Erat, his nihil proficientibus, qui ſpem faceret, ſudoribus arte prolectis, (dum ſtuphæ calor in lectum ægræ deriuaretur,) rem poſſe confici. Ego, quod hucusque medicaminibus ore ſumtis adeo parum profectum eſſet, & quod nobilisſimam ægram medicamina nonnihil horrere naturali quodam faſtidio, ſcirem, rei periculum fieri eo facilius permittebam. Verum enim vero morbus ingraueſcens ne hoc quidem curæ genere negotium confectum iri prodebat. Non enim ſolum tumor incrementa capiebat, ſed vrina parcisſime fluebat. Pulmones præterea aſthmate humido laborare incipiebant, cui quidem ab initio mediocriter ſatisfiebat Eſſentiis badianæ, gummi ammoniaci, helenii, & quæ ſunt huius commatis. Præter quas curabam, vt, ingraueſcente hac ſpirandi difficultate, potiuncu-

(6) V. g. Parreira braua ex methodo Lochneriana, millepedes, Tincturæ tartari, antimoniales itidem, vt ſalia digeſtiua, pulueres abſorbentes aquasque ſtillatitias diureticas non commemorem.

(7) Hæc ab initio quum curationi admotus eſſem. Sed cura toni ventriculi, vt fas erat, per externa (quæ tamen ob facilem epidermidis excoriationem parce admittebantur) æque ac interna habita, hæc ab atonia ſymptomata euaneſcebant.

tiuncula ex aquis Cort. aurant. theriacali, aſthmatica, &c. cum oxymelle ſcillitico non parce admixto, nobilisſimæ ægræ ſuccurri poſſet. Sed quum hæc omnia præter opinionem de nocte ingruenti aſthmatis conuulſiui paroxyſmo minus ſatisfeciſſent, altera die vt ad manus eſſet tempore vrgentis paroxyſmi conuulſiui quod ſubitaneam adferre opem valeret, circumſpiciebam. Ac initio quidem de exhibendo oxymelle ſcillitico cum pauxillo vini cuiusdam nobilioris diluto, cogitabam. Sed quum πρακτικωτάτου Hoffmanni Obſeruationes (8) in conſilium adhi-

 berem,

(8) Operæ pretium videtur ex commemoratis ill. *Hoffmanni* Obſeruationibus particularibus, in gratiam eorum quibus forſan ad manus non eſt liber, ex *Medicinæ rationalis ſyſtematicæ Tomi IV. part. III. Sect. II.* cap. 2. obſ. III. ipſius verbis quæ ad inſtitutum noſtrum pertinent, adſcribere: Vir quinquagenarius, fluori hæmorrhoidum olim obnoxius, ſponte " poſtea cesſanti, vinum rubrum nec non Tabaci fumum in delitiis ha- " bens, animique affectibus indulgens, per multos iam annos de ſpi- " randi anguſtia, tusſi ſicca, & auditus grauitate conqueſtus fuit. Per " nouisſimum vero trimeſtre adeo inualuit hæc ſpirandi difficultas, vt " omnem eripiat ſomnum, neque ægro niſi in ſella prono ſedenti il- " lum capere permittat, attamen breuisſimus eſt, & aſthmate illo ſæpius " interrumpitur cum metu ſuffocationis. Iungitur præterea tumor pe- " dum oedematoſus & per vices inuadunt conuulſiui motus; nihilo ta- " men minus adpetitu fruitur integro, &, quod notabile eſt, ſub præ- " ſente adfectione, perfecta gaudet auditus libertate. Sanguis ex vena " miſſus conſiſtentiæ fuit atræ ac impurioris. Conſultus medicus ſup- " preſſas hæmorrhoides reſpiciens, varia ordinabat remedia reſoluen- " tia & diſcutientia, nec non leniora laxantia atque pilulas Beccherianas. a quarum prima & unica doſi hæmorrhoides prorumpebant & " per decem dies fluebant. Neque vero leuabantur inde pectoris affe- " ctiones; vt potius adpetitus plane langueſceret, tumor pedum " increſceret, ad abdomen aſcenderet, & mictio fieret impeditior. In " tali rerum ſtatu medicus conſilii inops, exhibebat tandem pulverem " ſquillæ, cum Vincetoxico permixtum, ex iuſculo quodam. quo ſumto non modo libere per aliquot horas dormire, verum etiam in quo- " cumque corporis ſitu, absque vlla moleſtia decumbere poterat æger, " quin, expergefactus ab omni tusſi & aſthmate immunis optime vale- " bat. adhibita dicti pulveris tertia doſi multum muci tenacis viſcidi " euomebat, & ſequentibus diebus continuato iſto remedio, eumdem " mucum copioſius eructabat, ſanoque videbatur ſimillimus. Verum " elapſis aliquot hebdomadibus cum iracundiæ nimis indulſiſſet ægro- " tans, "

berem, de ſcilla in ſubſtantia exhibenda conſilium capiebam, ipſiusque conſummatisſimi viri ductu pulverem ex ſcillæ quatuor granis cum nitri cryſtalliſati duplo exacte tritis, addito radicis

„ tans, recidit ſenſim in priora ſymptomata, & præter leue cruoris ex „ hæmorrhoidibus ſtillicidium, graues in ſiniſtro hypochondrio patie- „ batur puncturas. Cuncta remedia, clyſteres, laxantia &c. incaſſum „ dabantur, adeo, vt oedematoſa pedum intumeſcentia abdomen quo- „ que obſideret: quin apoplecticus inſultus cum linguæ et dextri late- „ ris reſolutione tandem accederet. Hic quidem medelam admittebat; „ at aſthma inſignes ſumſit vires; vt ideo ad vſum ſquillæ rurſus deue- „ niret medicus: ex quo portenti inſtar omnia ſymptomata protenus „ euaneſcebant, ſomnusque cum adpetitu redibat. Sed breuis erat va- „ letudo; ſiquidem poſt binas hebdomades cuncta pathemata reuerte- „ bantur. Tertium data ſquilla, reliquis nihil proficientibus medici- „ nis, omnia conſopiebat, & iam per aliquot dies malorum vacuitate „ gauiſus æger, meam ad præſeruandos vlteriores inſultus requiſiuit „ opem.„ Ad hæc idem celeberrimus vir in epicriſi. „Obſervatio- „ ne, inquit, denique dignisſima eſt mirabilis illa ac fere ſtupenda „ ſquillæ in alleuando aſthmatis immani paroxysmo efficacia. Radix „ hæc a medicorum antiquisſimis, *Hippocrate*, *Galeno*, *Celſo*, *Dioſco-* „ *ride*, *Coelio Aureliano &c.* in affectibus chronicis, maxime hydropi- „ cis ob virtutem pituitam lentam viſcidamque diſſoluentam, vrinam „ cientem, viſcerumque infarctus reſerantem, magni eſt æſtimata. „ Fouet autem elementum valde ſubtile & acerrimum, ac fere cauſti- „ cum, atque maiori doſi exhibita neruoſo generi omnino aduerſatur, „ ad quam acrimoniam obtundendam veteres vſi ſunt variis modis &c. „ &c. quo nimirum ſal illud tenuisſimum cauſticum euaporaret. &c. „ Certe meretur hæc radix inter remedia heroica referri, & noſtris „ etiam temporibus in frequentiorem vſum trahi. Namque exſerit non „ modo virtutem potenter incidentem, verum etiam languentes motus „ excitat, & quod mirabile eſt, blande ſimul anodynum exerit effectum. „ Scire vero licet, ante illius vſum corpus blandis laxantibus eſſe re- „ purgandum, illamque ad tria vel quatuor grana cum radice vincexo- „ xici, & nitro, quod mitigat acriorem eius vim, exhibendam. Idem celeb. Auctor, l. c. Obs. VIII. recenſet caſum aſthmatis grauisſimi & conuulſiui ex retropulſo pedum oedemate oriundi, & quod non ſine multo labore in meliorem frugem ſe receperat. Quam quidem obſeruationem totam adſcribere vti longum, ita non penitus forſan accommodatum ſcopo noſtro foret. Hinc ſolum verba quæ in fine leguntur adſcribimus, dum „ Aſt immutato, inquit, celeriter aere ſereno in „ pluuioſum, & accedente grauiori ira, omnia priſtinam induerunt

„ faciem,

cis vincetoxici pulveriſatæ ſcrupulo, in pharmacopolio concinnandum, & in duplo diſpenſandum, præſcribebam, cui pro vehiculo potiuncula ex aquis meliſſæ, cort. aur. &c. & his ſimilibus, eſſet. Servabantur hæc vſui, vt, ſi paroxysmus vrgeret, nec ſupra commemoratis cederet, ad manus eſſet quo ſuppetias ferrent ſuffocationis metu laboranti. Nec inopportuna fuerat hæc cura. Etenim illius diei nocte paroxysmus ingruit vehementisſimus, ſpiritu hærente, rigentibus extremitatibus oculisque, adeo, vt vix mente ſibi conſtaret. Datur proinde puluis a nobis præſcriptus. Sed quod ipſemet, niſi necesſitas vrgeret, ſupra commemoratis potius morbum tentare ſuaſisſem, vnius doſeos pars dimidia ſolum exhibetur. Vnde quidem ſuffocationi leuamen accedit, ſed nauſeæ vomendique inanes conatus aliquamdiu vrgent, quibus nocte intempeſta finitis, ſomnus præter morem protractior nonſolum, ſed hoc finito vrinæ quantitas ſextuplo maior ſolito, ſic vt loco vnius vnciæ cum dimidia ad ſummum vel una, integris iam inde a menſibus fluere ſolita, ad libræ unius quantitatem accederet. Dies noctem illam conſequutus qua morbi moleſta ſymptomata, tolerabilior antecedentibus. Ingruente proin veſpera denuo relictam vnius doſeos ſcillitici porris portiunculam ſumendam ſuadebam. Quod tametſi durum nobilisſimis agnatis videretur, tamen, quod vrgerem inſtaremque, datur medicamentum. Hora ab exhibitione circiter elapſa nauſea vomitusque ingruunt, ſed nox tolerabilis admodum antecedentibusque melior nonſolum, ſed vrinæ quoque largius profluuium, ſic vt altero mane ad tres

faciem, vires nimirum fractæ, adpetitus deiectus, ſomnus inquietus “
& aſthma fortius reuertebantur, ſed aliquot circiter dierum inter- “
vallo, partim ope deſcriptæ emulſionis, partim ope pulveris ex ra- “
dicis vincetoxici ſcrupulo ſquillæ & nitri ana granis ſex concinnati, “
ſublatis omnibus hiſce ſymptomatibus reconvaluit: “ Ad hæc in Epi-
criſi huius Obſeruationis, “ præter hæc, ait, memorabilis ſquillæ vide-
tur effectus, aliquot etiam aliis exemplis notatus, in ſpasmis & con- “
vulſionibus partium nervoſarum præſentisſime ſopiendis, maxime ca- “
tharro ſuffocatiuo, aſthmate conuulſiuo, quandoque etiam in ipſa “
epilepſia, qui effectus noſtra quidem ſententia principio anodyno, “
ſali ſubtilisſimo diſcutienti ac reſoluenti intermixto, debetur. “

prope libras ventum eſſet vrinæ limpidæ, æſtus indiciis vacuæ & ſanæ ſimillimæ, quum antea ſemper coloris ſubruſi, imo lixivio ſaponariorum non raro ſimilis, multumque deinceps ſedimentum deponens, fuiſſet excreta. Dici vix poteſt quanta euphoria ægræ nobilisſimæ ex hoc, licet paruo, vrinæ profluuio, & quod paucitate, ſiue in ſe ſpectatum, ſiue ad morbum collatum, criticum eſſe non poterat. Pedum abdominisque tumor ad ſenſum decreſcebat & molleſcebat. Inquietudines, ſpirandi difficultas, anorexia, minuebantur. redibat animo, (cui imperare tranquillitatem admirabili dominio didicerat nobilisſima matrona, niſi morbi vehementia omnem ſenſum interturbaret,) ſolita ſerenitas, ſic vt ſpes eſſet fore, vt ſi morbum perdomare non liceret, palliativæ tamen curationi, (temporis ſucceſſu & ſi inprimis vernalis aura hiemem profligaſſet) locus relinqueretur. Die illa quod largum vrinæ profluuium continuaret, & vt virium ratio haberetur, nihil amplius exhibebam. Nihiloſecius proxima nocte largiter fluebat vrina, ſymptomataque bene ſe habebant. Vt tamen ferrum dum canderet cuderetur, de iterando medicamenti vſu cogitabam. Nihil oberat præter effectum vomitus, qui, quod facile liquet, ægram abdomine hypochondriisque inflatam, diris modis exercebat. De cicuratione medicamenti proin ſollicitus eram, ſed quæ eiusmodi eſſet vt nobiliori medicaminis virtuti non obficeretur. Non mutatum proinde pulverem, cum ſuperfuſis unciis circiter ſex aquæ ferventis, ut infuſum bibere ſuaſi. Quo hauſto, hora circiter una cum dimidia elapſa, vomitus eodem quo antea modo conſequutus, idemque effectus tum alia conſequuti, tum, & præcipue, urinam, ita vt intra νυχθημερον ad tres menſuras flueret, imo & ultra, quod multis iam inde ab hebdomadibus intra νυχθημερον raro vltra tres uncias aſcenderat. Sed proxime ſequentibus diebus ſenſim decrementum patiebatur, adeo, vt vltra menſuræ dimidium non excerneretur. Decreſcente hoc, ſymptomata hucusque leuiora incrementum rurſus capiebant. De iterando proin medicamento cogitabam, vtque portiunculam ceu antea, ægra, licet invita, ſumeret, efficiebam. Hora proinde veſpertina

tina ſexta circiter, medicamentum ſumenti aderam, intuiturus turbas quas ex illo pertimeſcebamus. quæ ſane poſt horam elapſam tanto vomitus impetu ægram nobilisſimam inuadebant, perque horam integram & vltra, diris modis exercebant, vt illo tempore me virtutem medicamenti anodinam nondum pernoſcentem, ſollicitum haberet cura, ne vomitus vehementia ſolidis fluidisque corporis partibus in nimias turbas verſus noctem concitatis, ſomnus (qui toto morbi creſcentis tempore multis inquietudinis interuallis diſtinctus fuerat, adeo vt numquam duas in lecto integras horas de nocte vna ſerie transegerit,) plane nullus eſſet. Summo proin alterius diei mane ad ægram me feſtinus conferebam, ſcire avidus quid illa nocte actum fuerit. Sed metu me inani de inquietudine divexatum fuiſſe lætus accipiebam, noctemque multis aliis longe præſtantem, adeo, vt quærenti mihi, numquid illam noctem mitiorem habuerit? reſpondens in hæc verba erumperet: *Ich dancke meinem GOtt vor die ſchöne Nacht, die hat mich ſo erquicket als kurzens keine!* Ipſe exiſtimabis, amicisſime Werlhofi, quanta has voces lætitia auribus hauſerim, Tu, qui ægrorum Tuæ ſemet curæ credentium non famæ cauſſa vel aucupandi lucelli ergo, ſed illa quæ ingenuum medicum decet, ratione, curam geris, quique totam Hannoueram, teſtem habes, quod vere ante aliquot annos de Te cecineris,

quod Tibi languidulæ creet ardua cura cateruæ
ſollicitas noctes ſollicitosque dies;

quum præſertim hic actum fuerit de experimento circa medicamentum, cuius amore iam ducebar, e paucis quidem illis, at expectationem meam ſuperantibus effectibus, quodque eius eſſe commatis doctos quoslibet medicinamque ſerio exercentes medicos eſſe exiſtimaturos confido, vt illud non improbent. Sed breue nimis caducumque gaudium reddebat caſus inopinatus, ita vt crepuſculi tempore inviſens ægram nobilisſimam, querulam illam inquietamque inuenirem, ex dolore brachii ſiniſtri (qui rheumatiſmo, ſed illo adeo leui vt numquam illum magnopere curari ipſa voluerit, aliquos iam inde a menſibus fuerat adfectus)

ad

ad collum muſculosque ſerratos & pectoralem protenſo. Cui quidem obuiam ire potiuncula ex aquis diapnoicis cum bezoardicis fixis, allaborabam, ſed nil oberat quin altero mane ægram pleuritide ſpuria exquiſitisſima laborantem inuenirem. Vrinæ profluuium quod antecedente die mediocre fuerat, nunc mediocrius adhuc, cumque nouo hoſte mihi negotium eſſe conſpiciebam, non quidem tam in ſe graui vel magnopere metuendo, ſed quod ceptam medicamenti diuretici et continuatione demum efficacis exhibitionem penitus ſufflaminaret. Iam quidem de cauſſa retrocedentis tam ſubito ad pectus rheumatismi certior fieri non poteram hoc tempore, nec tam de cauſſa amplius pleuritidis, quam de curanda eadem, erat cogitandum. Sed quum paucos poſt dies chirurgus qui ſtuphæ (de qua ſupra pag. 18. diximus) præfectus erat, ex me quæreret, vellemne vt ſpiritum ſuum diſcutientem (de quo mira prædicabat) externe pectori nobilisſimæ ægræ adplicaret? non difficilis erat coniectura vnde brachii rheumatismus ad pectus retroceſſerit, vel quod conſilio ſine me nato et dato, leuis mali improuida curatione, grauisſimum fuerit accersſitum. Quod tametſi aliquot hebdomadum ſpatio penitus ſublatum eſſet, tamen tanta inde virium iactura, pulmonumque imbecillitas, vt de repetendo vſu Scillæ medico circumſpecto non amplius cogitare liceret. Vrinis hinc non niſi parcisſime fluentibus, omnia ingraueſcebant ſymptomata, ægramque tamdiu excruciabant, medicaminibus aliis quibuslibet indicationibus minus ſufficientibus, donec exhauſtis viribus animam placide exſpiraret.

III.

Apud auctores ſcillæ in ſubſtantia exhibitæ mentio nulla.

Hoc caſu quum virtutes ſcillæ ſingulares mihi innotuisſent, quæque eiusmodi viderentur vt magnæ in praxi medica vtilitatis eſſe poſſent, auide quid in medicina antiquisſimis inde a temporibus memoriæ conſignatum ſit excutiebam, vt plenius inde meliusque informarer. Iam quidem ex vetuſtiorum hyles hiatrices ſcriptorum monumentis celebratisſimum erat ſcyllam aquas exturbare, *Dioſcoride* atque *Theophraſto* id nonſolum aſſerente, ſed *Hippocrate* quoque ipſius virtutes

tutes iam deprædicante, quas *Galenus* deinceps περὶ ευπορίϛων l. 3. n. 205. ita exponit, vt cautiones de limitandis nimiis medicamentorum laudibus vix dedicicisse videatur. Ad quæ cum adiungerem quæ in Botanologia medica *Zornius* in Scillæ commendationem ex multis auctoribus collegit, cum illis quæ *Corvinus* in *diſſertatione de Scilla* 1715. Altorfi habita, & quæ *Alberti in diſſ. de Squilla* 1722. Halæ habita, adtulerunt, non poteram quidem quin ſuum ipſi pretium ſtatuerem; ſed hæc omnia nimis generalia imo ſterilia videbantur obſeruationes practicas ſpeciales ſpecialisſimasque deſideranti. adde, quod de ſcillæ vſu in ſubſtantia vel infuſo, altum fere vbiuis ſilentium. Bono igitur animo, ſpeque fretus non dubia, fore vt Obſeruationum, aliique Materiæ medicæ, ſcriptores, numeroſe offerrent obſeruata de medicamento adeo nobili, efficaci, & tot iam inde a ſæculis in medicinam inuecto, quodque præceptorum auctoritate Galenicæ non minus quam Hippocraticæ ſcholæ commendatisſimum eſſe oportebat, ad euoluendos (partim propria, partim liberaliter ad hanc rem collata amicorum aliquot, induſtria, quibus meritas grates publice ago) auctores me accingebam, quorum indicem tumultuarium hoc loco exhibebo. Erant autem fere ſequentes: *Dalechampii* Hiſtoria generalis plantarum, *Dodonæi*, *Tragi*, *Fuchſii*, *Loniceri*, *Tabernæmontani* Herbaria, *Matthioli* in Dioſcoridem commentarii & reliqua opera, *Sim. Pauli* quadripartitum botanicum, *Dale* pharmacologia, *Mangoldi* Materia medica, *Woyts* gazophylacium medicum, Pharmacopæe univerſelle par *Lemery*, *Lipenii* bibliotheca medica, *Ettmulleri* oper. T. I. *Em. Königii* Regnum vegetabile, *Foreſti* opera omnia, *Fabricii Hildani* opera, *Blancardi* opera medica, *Sennerti* opera medica, *Timæi* opera medico practica, *Wedelii* opera, *Blegny* Zodiac. medico Gallic. *Bar-*

tholini Acta medica Hafnienſia, *Cratonis* conſilia medica, *Blancardi* collectanea medica, Ephemerides medic. phyſic. *Acad. N. curioſorum*, Hiſtoire de *l'Academie Roiale des Sciences*, *Kanoldi* Breßlauiſche Sammlungen, *Lentilii* miſcellanea medico practica & Eteodromus medic. practic. *Pelargi* Medicinſche Jahr-Gänge, *Riverii* Praxis Medica, *Stahlii* collegium practicum, *Riedlini* lineæ medicæ, *Brunneri* conſilia, *Goeckelii* Gallicinium medico practicum, *Hoffmanni* Medicina conſultatoria, *Elleri* Medicinſche Anmerckungen. quibus coronidis loco addebam lectionem Tractatus de Aceto Scillino *Iani Matth. Duraſtantis* (9), qui data opera quidquid de Scillæ vſu medico, apud Arabes, Plinium & Græcos exſtat, excusſit & collegit.

IV.

Hermannus in ſubſtantia ſcillam dari negat.

Atque hi quidem omnes, quum nihil quod mihi ſatisfaceret, adtuliſſent, tum *Hermanni* Cynoſura materiæ medicæ non album admodum calculum adiiciebat, diſertis verbis, *illam in ſubſtantia numquam dari*, pronuntians. Sed quum de his meliora iam eſſemus edocti, (vti ex ſupra commemoratis patet) hoc mihi datum eſſe negotii perſpiciebam, vt, qua decet adtentum obſeruatorem cura, quaque cautum medicum, circumſpectione, ad facienda cum hoc medicamento pericula me accingerem, & ſi quid eſſet aut præberetur in ægris quibus illo tempore medicinam faciebamus, ad hanc rem occaſionis, circumſpicerem.

V.

(9) Tractatus hic excuſus in libello cui titulus, *Io. Ieſſenii a Ieſſen* aduerſus peſtem conſilium, cum eiusdem de mithridatio & theriaca diſputatione, quibus annexi *I. M. Duraſtantis* de aceto ſcillino atque aloe, medicamentis valetudini tuendæ, vitæque propagandæ ſingularibus, Tractatus duo, nec non *Nicolai Curtii* Philoſ. & Med. libellus vtilisſimus an. 1575. Patauii propoſitus, de medicamentis lenientibus, præparantibus & purgantibus, Gieſſæ 1614. 8.

V.

Opportune admodum illo tempore in mentem veniebat virginis cuiusdam, cui per totam anni ſuperioris æſtatem medicinam feceram, pedum crurumque ad abdomen vsque increſcente oedemate laborantis. Erat hæc viginti quinque circiter annos nata, temparamenti viuacis, ſanitate non quidem penitus indelibata, grauioribus tamen antea morbis per multos annos non tentata, & molliuſculi ac ſpongioſi habitus, liberaliter educata, habitior paullo nec procero corpore. Hæc quum Septembri menſe anni 1734 in febrem incidiſſet non leuem, a graui iracundia ortam, poſt aliquot hebdomadas cum ſanitate in gratiam redire incipiebat quidem, ſed tumore pedum ſimul corripiebatur qui vagis modis etiam reliquas corporis partes impetebat. Nihilotamenſecius, quum illo tempore ædibus ſolitis egredi ſtatuiſſet, Octobri ineunte mutato domicilio in nouas commigrabat, loco decliui, ſolo humido, & ex mero lapide, extructas. Augeri tunc tumor incipiebat ſenſim, cum frigore pedum crurumque nullo integumentorum calore coercendo, & tranſpiratione tam per omnem corporis ſuperficiem, quam inprimis pedum, ſufflaminata, ſic vt nullo conclauium calore, licet intenſisſimo, ſudor prolectari poſſet. putabantur hæc omnia non morbi prægresſi tam, quam domicilii in quo nuper degere ceperat, culpa euenire. Sed quum ægritudo temporis ſucceſſu incrementa caperet non leuia, ineunte anno ſuperiori de cura chronici huius mali ſerio cogitabat. ad quas quidem cogitationes vrgentiori nouiterque accedente calamitate adigebatur, dum ex graui tædio denuo grauisſima febre corriperetur, cum momentaneo nonſolum veteris tumoris incremento, ſed facie quoque totoque capite mirum in modum tumente. Adhibitus medicus, poſt ægre ſedatum febris æſtum id ſibi dari negotii conſpiciebat, vt tumore corpus liberaret. Ad quam rem medicaminibus euacuantibus ac diureticis potisſimum, ſtrenue quidem pergebatur, ſed eiusmodi rerum ſucceſſu, vt verſus paſchatos feſtum agnatis moeſtam occineret prognoſin, ſpem de ſanitate non ſolum recuperanda, ſed de vita quoque, penitus collabaſcere. Labante hinc in medicum fiducia,

Obſeruatio ſpecialis II.

cia, ſepoſitis medicaminibus, abſtinentia, quiete, temporis, & forte etiam miteſcentis tunc anni tempeſtatis, beneficio, eousque cum ſanitate in gratiam redibat, vt lecto ſurgere poſſet, cibum potumque adpeteret, ſomnumque recte capere inciperet. Sed de tumoris decremento (ſi capitis tumorem excipias) nihil. Non enim ſolum pedes, ab innominatis, ad digitos, oſſibus, ſed brachia quoque, impreſſorum digitorum veſtigia ſeruabant, facie non raro ſubtumidiuſcula. Hinc quum hæc denuo augeri, tumorque ad regionem renum infimumque ventrem extendi inciperet, meum auxilium Maio menſe requirebat. Curæ proinde initium faciebam continuato per aliquot ſeptimanas pilularum Beccherianarum Stahlianarumque, ad quas MPil. e Succino addebatur, vſu, quem excipiebat vſus decocti (ex ſpec. pro dec. aper. maior. ſummitatib. millefol. & herba arnic. ver. c. aqua, taraxac. fol. querc. & fl. acac. parati) quotidianus largusque ſatis, interponendo Eſſentiam millefolii cum carminatiua Wedelii & TR. antimonii tartariſata. Atque horum quidem vſu per Dei gratiam morbi incremento obex ponebatur. Sed decrementi nihil. Pergebam proinde ad ireos noſtratis in aqua foeniculi maceratæ ſuccum, (Conf. cel. *Werlhofii* obſ. de febrib. p. 60.) & ſi quid amplius hoc proficeremus præſtolabar. Sed quum per dimidium menſem neque ex his quidquam ſolatii accederet, fortius inſtare (ne optima ad hanc rem æſtatis tempeſtas temere elaberetur) conſtituebam, ægra vtpote nonſolum draſtica ferente, ſed conualeſcentiæ quoque ſpe nullam medicationem exhorreſcente vel nauſeante & ad omnia parata. Auguſto igitur menſe ineunte, nihil prudenter intentatum relinquere ſtatuens, infuſi croci metallorum larga exhibitione ſollicitato vomitu, & incredibili copia amurcæ tenacis bilioſæque inde reiecta, curam vrgere ſtatuebam, quam ex
die 1. Augusti. ſchedulis breuiter recenſebo: Rcp. acinor iuniper. ℥iij. Contuſis adde vini gallici ℔j. ſtent. in digeſtione calida per noctem,
d. 3. percolata d. Rcp. Succi chærefol. per ſe expreſſ. ℥vj. d. ad vitr.
d. 10. Rcp. Succi chærefol. c. vin. alb. macerat. ℥ij. d. Rcp. Succi ireos noſtratis in vin. alb. macerat. ℥ij. Mann. Calabrin. ℥j.
d. 12. D. S. auf 2. mahl bald nach einander zu nehmen. Rcp. Succi chæref.

c. vin. alb. par. ℥vj. S. Safft wie der vorige zu nehmen. Rcp. Diacyd. pell. ſal. ℈ij. ſolv. in vitelli ovi & aqua cinam. vinos. a. ʒj. adde deinceps Infuſ. laxat. Mannag. ℥iv. ſ. Purgier-Tränckleín. Rcp. Succi chærefol. c. vin. alb. par. ℥iv. Rcp. Pulv. antiſp. St. ʒij. Limatur. martis ſicco modo alcoholiſatæ ʒj. ol. de cedr. ver. gt. ij. M. f. pulv. in vj. doſ. æqu. divid. S. 6 Pulvers. Rcp. hb. baſilic. mari, origan. ſerpyll. fl. chamom. Rom. a. ℥j. Spec. pro cucuph. Aug. ſemunciam M. irrorentur ol. ſtill. ſuccin. ʒj. lauand. ℈j. pro balneo vaporoſo ex infuſione horum cum vino, & iniectione ſilicum cantium verſus ſomni tempus adminiſtrando. Iteretur potiuncula purgans die 13. Aug. præſcripta. D. S. vt antea. Rcp. Spiritus frumenti rectificatiſſ. ℥ij. Ol. ſtill. lauand. ℈j. M. S. Spiritus zum Anzünden und Nachheitzen nach dem Qualm-Bade. Rcp. Acinor. juniper. ℥iv. leuiter contus. irrorentur Spiritus vini tartariſati ℥j. ſtent per horam in cucurbitula clauſa, dein affunde vini gallici Mens. j. ſtent in leni calore, colata d. ad vitr. Iteretur medicina diei 20. & 13. Auguſti. Rcp. ciner. lign. & frond. juniper. artemis. ſtipit. fabar. geniſt. abſinth. ſummitatum abſinth. a. ſemunciam. Infundantur c. vin. gallici bonæ notæ Menſ. I. ſtent in digeſt. calida per diem & n. filtrata D. S. Kräuter-Wein wie der vorige. His toto menſe Auguſto per vices, imo iteratis quoque vicibus, exhibitis, per Dei gratiam morbi decrementum eosque perſentiſcebamus, vt omnis ab abdomine ad ſuras tumor euaneſceret, nec parua ſpes eſſet fore, vt hiſce reliquiis breui etiam liberaremur. Sed caſus inopinatus hanc propemodum euertebat, quum Septembre ineunte ſoror noſtræ ſubitanea morte exſpiraret, ex quo contracta animi ægritudine, ad lipothymias vsque ægram incedente, ſupplantatoque corporis robore, veterem morem reſumebat morbus, atque ſupra genua aſcendere tumor rurſus incipiebat. Accedebat mœrori mœror ob ſanitatem, & quum auctumnalis tempeſtas ſimul auſterius ingruens, curationi non magnopere velificatura videretur, quid de prognoſi hic fuerit facile exiſtamabunt artis periti. Bono tamen illam nihiloſecius animo eſſe iubebam, meque daturum operam ſpondebam, vt breui quod ſubito de-

[Margin notes: d. 13. Aug. — d. 15. — d. 18. — d. 20. — d. 26. — d. ead. — die 1 Sept. — d. 2.]

perditum erat ſanitatis recuperaretur. Medicinam igitur viribus ex moerore languidulæ quantum fieri poterat adcommodans, Septembri menſe & Octobri mitioribus ſupra recenſitorum medicamentorum iteratis, adiuncto continuato vſu pilularum Beccherianarum cum illis quæ e Succino adpellantur, (quum præſertim menſium negotium, quod toto antecedentis morbi decurſu ad dies imo horas adcurate reſponderat, poſt moerorem penitus ceſſaret) hoc proficiebamus, vt medio Novembri in vado rurſus omnia, & talia, eſſent, qualia Septembri ineunte fuerant, ſi vnum excipias menſium negotium, quod venæſectione in pede (1) licet tumido largiter adminiſtrata adiuuare allaborabam. Sed vix aliqua ex parte voto reſpondebat euentus, nihilque inde emolumenti, niſi forte in lucro ponere velimus quod damna ex menſibus non ſuccedentibus metuenda, non fuerint animaduerſa. Exinde igitur quum cetera valeret noſtra, nec quod nos magnopere ſollicitos haberet, eſſet, præter tumorem pedum a ſuris ad digitos pertingentem, ſtatuerat his adquieſcere, patienterque quidquid eſſet λειψανων morbi, ferre, (quum morbi creſcentis metu libera ſibi videretur,) ſiquidem mihi ita viſum foret. Ego vero, tametſi nec inducias medicas, nec medicamentorum hyſterergiam ignorem, aut mei magis quam ægrorum cauſſa, continuatæ medicationis auctor eſſe ſoleam; tamen ob anni tempeſtatem prægreſſorumque memoriam ipſius ſententiæ ſubſcribere non poteram, hoſtemque terga vertentem penitus profligare ſatius ducebam, quam lenitate intempeſtiua nouæ virium ipſius collectioni indulgere. Præcipite igitur Nouembri, quum paullo ante innotuiſſent Scillæ virtutes *Obſeruatione ſpeciali I.* expoſitæ, puluerem ex Scillæ granis quatuor, cum duplo Nitri tritæ, addito radicis vincetoxici dimidio ſcrupulo, exhibebam, ac primo quidem in infuſo quemadmodum ſupra iam commemorauimus. Ab hac exhibitione nec vomitus, nec nauſea, nec quoque altero die auctior diureſis. Sequenti mane proinde ſimilem puluerem in ſubſtan-

(1) Adhibebam huic celebrandæ ſtratagema, vt die antecedenti, atque illo mane quo vena ſecanda erat, e lecto non ſurgeret ægra, dieque antecedente faſcia expultrice conſtringeretur tumor pedis.

ſubſtantia capere ſuadebam. Quo facto, horæ nonſolum ſpatio vomitus ſucceſſerat; ſed quum paullo poſt eamdem inuiſerem, lætabunda narrabat, eodem quo vires exeruerat Scilla temporis momento, menſes ipſi largiter & cum admirabili euphoria ſucceſſiſſe. Sequebatur eodem die diureſis vti crebrior ita largior, ad plures deinceps dies durans, adeo, vt, (quum ſuaſu meo obſeruaret quantum liquoris circiter intra nychthemeron in iuſculis, potuque vel cereuiſiæ vel Thee aut Coffe biberet, & quantum exinde redderet lotii) lotium ad duplum aſſumtorum pondus accederet. Tertium Scilla, methodo paullo ante commemorata in puluere hauſta erat, pro diureſi vlterius mouenda die ſecundo Decembris, illoque & ſequenti die ſoliti effectus recte erant conſequuti, quum nocte diem Decembris tertium & quartum intercedente noſtra præter omnem expectationem colica corriperetur vehementiſſima. Quam cum nephritici generis eſſe omnia fidem facerent (2), potiunculam in atrociſſimis eiusmodi caſibus mihi frequenter probatam, ex aquis papav. rh. chærefoliique vel petroſelini, cum puluere antiſpasmodico Stahlii & abſorbente Wedelii, addito antimonii diaphoretici tantillo, dabam. qua aliquoties ad vnciam dimidiam exhibita, doloribusque ſopitis, eadem die adhuc ſequebatur excretio calculi, magnitudinem ciceris rubri æquantis. Iam quidem exquiſitiſſimis his totam corporis compagem exagitantibus motibus aliquantiſper inflari pedum tumor videbatur. Sed ſequentibus diebus largo vrinæ profluuio continuante, breui in vado omnia. Hinc quum per integros ſeptem dies quotidie parreiram brauam mane in infuſo & in puluere verſus ſomni tempus ſumere, hocque medicinæ genus deinceps aliquamdiu bis terve quouis ſeptiduo, reſumere, ſuaſiſſem, calculi metu euaneſcente, puluere ſcillitico aliquoties dein exhibito, auctior diureſis, quæque aſſumtorum pondus duplo exuperaret, tumorem pedum

Exemplum catameniorum ſufflaminatorum, in ipſo operantis Scillæ momento ſuccedentium.

(2) Simili ſiquidem colica menſe Auguſto fuerat correpta, quam excretio calculi lentis magnitudinem æquantis ſoluerat. Sed notabile, quod antea nullus nec minimus calculi fuerit vti ſenſus ita metus. Non eſſe enim dicimus in huiusmodi rebus quod nullo modo ſentitur. Et hæc calculi ἀναισθησία ad illam de qua ſermo nobis hic eſt noctem penitus viguerat.

pedum penitus componebat. licet durisſima & his tumorum generibus inimicisſima anni tempeſtas eſſet. Redibat inſuper pedibus calor & tranſpiratio, quæ integro iam inde ab anno defuerat, adeo vt ſudor nullis vmquam, vel integumentis, vel aliis incitamentis, aut deambulatione prolectari poſſet. Menſium negotium in meliorem ſeſe frugem recipiebat, degitque nunc ſana & ſalua virgo, ſummo omnium bonorum largitori gratias agens, quod in morbis refractariis & nullo naturæ auſu ſanabilibus, naturæ ſuccumbenti ſuppetias ferre poſſe dederit hominibus.

V.

De vſu Scillæ in nephriticis problematice differtur.

Et hactenus quidem de ſcillæ virtute diuretica. Sed quod antecedens theſis nonnulla continere videtur, quæ ad cautiones medicas de vſu ſcillæ circumſpecto in nephriticis pertinent, hic pedem aliquantiſper figire propemodum res ſuadet. Verum enimuero, quum hoc quidquid eſt obſeruationum, non tam medicinæ tyronibus ſcriptum ſit, quam medicis iam in praxi clinica exercitatis, (a quibus tamen vehementer velim illos eximi qui crudis ſtudiis in Aeſculapii ſacra protruſis, ventoſa quidem, ſed precaria nihiloſecius annoſioris praxeos commendatione ſolum valent) aut certe eiusmodi, qui propriæ experientiæ adoleſcentiam ſtudiorum maturitate inſtruxerunt; ab hac cautione mihi tempero. Et vero ſi cæco medicamenti efficacis amore ducerer, facile patrocinium ipſi reperirem, quum vltra quadraginta ab aſſumtione horas nullum nephritici doloris indicium in noſtra adfuerit. Tamen quod diureticorum prorſus omnium non posſit non illa eſſe indoles, vt ſi quid calculoſi in renibus hæreat, illud excutiant, cumque vrina in vreteres propellant; nec ſcillam ab hac cautione velim exemtam. Interim nihiloſecius medicis medice doctis problema hoc medico practicum ratione & experientia ſoluendum proponere licebit? Anne ob virtutem anodynam, (pasſim in hoc ſchediasmatio expoſitam) indicationibus morbi diureticum fortius efflagitantibus, etiamſi quoque nephritici quidpiam adſit, præ reliquis Scilla videatur admittenda? Atque hæc quidem de nephritide ſtricte dicta, intelligi

Problema medicum.

telligi velim. Quod ſi enim de nephritide ſabuloſa, vt ita dicam, oriatur quæſtio, vel etiam pituitoſa, omniaque nos lapillorum renalium indeque oriundarum colicarum nephriticarum metu eximant, non dubitauerim ſcillam reliquis præferre.

VI.

Ita vero menſe Aprili huius anni ſcripſeram, ſperans propediem publica luce has obſeruationes iri donatas, nihilque prius habens quam vt primo quoque tempore ſeſe obferret occaſio, quæ problemati modo propoſito lucem adferret. Interea temporis quum noſtris partim, partim typorum impedimentis, factum eſſet, vt plus quam trium menſium mora editioni intercederet, votis euentus non mediocriter reſpondit, adeo, vt tribus diuerſi generis exemplis ſiue obſeruationibus ſpecialibus edoceremur quid ad nephritidem ſcilla valeat. De qua re vt eo plenius dicamus, vtque beneuolo lectori eo presſius exponamus quæ vera ſit de his ſententia noſtra, paucis præfabimur, quid hoc loco nephritidis, tripliciter diſcriminatæ vocibus nobis velimus, dum illam *calculoſam*, *ſabuloſam* & *pituitoſam* adpellauimus.

Tranſitur ad problematis medici reſolutionem.

VII.

Nephritidis vocabulo varie vti rerum medicarum ſcriptores, hoſpes in medicina ſit oportet qui ignoret. Ac præcipue quidem dolorem renum ex congeſtione ſanguinea, & exinde metuenda inflammatione, huiusque ſymptomatibus, denotat. Liceat vero nunc generalius ſumto nephritidis vocabulo, eodem adpellare conſtitutionem renum præternaturalem, triplicis, experientia ita docente, generis, dum renes male habent vel ex congeſta ſeu præſente in illis pituita aut muco, vel ex ſabulo minutiore ſine exquiſitis doloribus vrinarias vias permeare valente, vel denique ex ſabulo groſſiore lapillisque, difficilius, nec ſine dolore cum vrina exitum reperiente. quæ ſingula obſeruatione ſpeciali nunc ibimus illuſtratum.

Quid nos Nephritidis pituitoſæ ſabuloſæ & calculoſæ vocabulis denotemus.

VIII.

Quod itaque ad *nephritidem* quam *pituitoſam* adpellauimus, ſequens interea temporis ſeſe obtulit nobis Obſeruatio.

E Foemi-

Obſeruatio ſpecialis III. Foemina LV circiter annos nata, habitus corporis roboriſque mediocris, queritur de dolore lateris dextri. Inuaſerat ille ante hos decem iam annos præter omnem opinionem, illamque omnis in rebus non naturalibus dictis delicti ignaram, fulminis quaſi ictu impetiuerat, ab abdomine ad regionem renis in dextro latere ruens, &, quum poſt primam inuaſionem obtuſior ab initio fuiſſet, temporis ſucceſſu non exquiſitior ſolum factus erat, ſed latius ſerpſerat, ad inguina iſtius lateris, veluti cum ſenſu herniam ibi molientium inteſtinorum. Nec ſola hæc calamitas. iſchiadicum non raro malum exacte mentiebatur. Aluus vti cum his ſegnior ſemper fuerat, ita vtplurimum pertinacisſime obſtructa. Vrina ſubrufa, & ſimul mucaginem (non absque moleſtiori ſenſatione) eructans, quæ in fundo matulæ aut vitri vrinarii, inſtar ſpermatis ranarum fluctuaret, tantæ vero eſſet tenacitatis ſeu glutinoſitatis, vt plurima ipſius portio vaſis vrinarii fundum, etiamſi penitus inuerteretur, non dimitteret. Vſa erat ad hanc rem variis omnino conſiliis, partim empiricis, partim etiam medicis. quibus nihil proficientibus ad chirurgi cuiusdam artes confugerat, qui quantum ipſi ars (qualis eſſe ſolet horum hominum) ſuggeſſerat, venam ſecando purgandoque (quod rectius forſan hic clyſterium donando factum eſſet) ſtrenue perrexerat. Sed quum voto minus reſponderet exitus, artisque ſuæ inopiam impatienti tandem ægræ fateri cogeretur, grauem omnino morbum eſſe emphatice pronuntiat, adeo, vt niſi certus aliquis medicus, (quem ſuis eximie fauentem partibus nouerat) forte aliquod ad illum remedium haberet cognitum, res omnino deſperata foret. Hinc celeriter aduocatur medicus chirurgi commendatione adeo iam pollens, qui bono ipſos animo eſſe iubet, & de cura mali neſcio quid non pollicetur. Itur in hoſtem Eſſentiis lithagogis phyſagogisque fortisſimis, largiter admixtis anodinis, interpoſitis pro alui ſegnitie corrigenda purgantibus, ſi non κατω, ανω certe viam invenientibus. Quid hoc curationis genere profectum fuerit artis peritis facillimum erit coniecturam facere. Sepoſitis proinde aliquantiſper medicaminibus, vlteriorem euentum expectare ſtatuitur.

tuitur. Sed ſine quiete ſæuiens morbus, ad medici opem denuo confugere vel nolentem docet. Itur proinde ad me, præcipite Maio menſe, quum omnia illa quæ ab initio huius theſeos commemorauimus dolorum genera in ægram quaſi coniuraſſent, dolorum quietæque in lecto continentiæ impatientiſſimam. Adhibitis igitur ad hanc rem, per integrum propemodum menſem eiusmodi medelis, quæ partim chronico iſti dolori, partim etiam accedentibus ſub animi commotionibus (quibus ex grauiſſimo familiæ ſuæ caſu eodem tempore valde erat obnoxia) colicis doloribus (3), poſſent leuamen adferre, tantum proficiebamus, vt lecto interdum egredi valeret, cui, quum primum ad illam accerſerer, ſemper fuerat adfixa. Hinc curationis vrgendæ tempus me nactum eſſe exiſtimans, (ægra ad omne curæ genus pro ſtabilienda ſanitate parata,) vt inexhauſto iſti renalis pituitæ prouentui obicem ponerem curam gerebam, de cuius promta per renes excretione antea ſolum fueram ſollicitus. Hinc Sedlizenſium aquarum lagenis aliquot ſucceſſiue & vt vires ferebant epotis, eo quidem perueniebamus vt pituita illa renalis non quantitate ſolum ad aliquod tempus minueretur, ſed eadem glutinoſam quoque tenacitatem deponeret. Verum ne hoc quidem adeo ſatisfiebat morbo chronico, quin rediret ad ingenium, perque vices mucum, tum copioſiorem tum tenaciorem progeneraret. Repurgato proinde aquis mineralibus corpore, tanto minus ad ſcillæ vſum accedere dubitabam, hac quidem methodo, vt parua primum doſi, ſucceſſiue dein augenda, irem exploratum, quomodo ferret medicamentum ægrota? & quum antea ſcillam vincetoxici radici admixtam exhibere conſueuiſſem, nunc illius ſolius cum duplo tantum nitri (4) tritæ exhibendæ conſilium inibam, ad-

(3) Hi dolores colicam ex calculo, ſiue nephriticam, prorſus referebant, adeo, vt in declinatione paroxysmi nihil fere certius, quam lapillorum excretionem apud animum expectarem. Sed in horum locum ſemper ſuccedebat excretio muci cum vrina copioſiſſimi tenaciſſimique.

(4) Diximus, nos, vt effectus ſcillæ ſibi relictæ rectius indagaremus, vincetoxici radicem omiſiſſe (vtpote ſuis iam dudum virtutibus celebrem) ne, ſi qui

ditis pro corpore vt ita dicam, ſiue vti in ſcholis adpellari ſolet, excipiente, cancrorum lapidibus. Sumta ſunt hunc in modum prima die ex iuſſe carnium duo ſcillæ grana, tertia tria. Ab his nullus vomitus, ſed nauſea ſolum, aluique exſolutio aliquoties ſequuta. Sed ad renes & in dorſo preſſionis ſenſus, cum quo & vrina crebrius fluebat, & cum hac inſignior muci ſæpius commemorati copia, quæ ſequentibus proxime diebus notabile decrementum patiebatur, cum ægræ euphoria. Poſt ſeptem dies eodem modo repetiti iidem pulueres, a quibus ſingulis vti nauſeæ ita nunc vomitus non leues aliquoties concitati. Sed νεφριτικῶδες nihil, nullusque colicæ nephriticæ ſenſus, (a draſticis ceteroquin remediis in huiusmodi caſu vix vmquam non metuendæ) potius cum vrina largiter excreta pituita renalis, ſed tenacitatis iam expers, imo penitus propemodum euaneſcens deinceps, ita, vt tertium ſumti poſt decendium circiter hi duo pulueres, a quibus vomitus nullus, vix leuiter in vrina natantem nubeculam eructauerint produxerintque. Redeunt integro iam inde a menſe cum cibi potusque adpetentia, ſomnoque, vires, nec exquiſitior amplius in dextri renis regione ſenſus, nec malum iſchiadicum, nec in inguine dolor. & licet hoc tempore grauiſſimis animi pathematibus crebro admodum exagitata fuerit, nullus tamen veterum dolorum, iram ipſius moeroremue preſſo pede decem iam inde ab annis ſequi ſolitorum, ſenſus, adeo, vt, licet ſaporem pulueris vehementer abhorreat, tamen ſtatuerit, prophylactice hoc puluere crebrius ſtatoque ex noſtro conſilio tempore, vti, vtpote in quo

ſi qui forſan ſcillæ, ſeu nobis etiam, minus fauerent, haberent quo in dubitationem poſſent aduocare, fuerintne huius medicinæ effectus vincetoxico magis, quam ſcillæ tribuendi. Sed de omittendo nitro non æque facilis atque expedita res fuit viſa, quum ſufficienti deſtitueremur experientia, domitoreque opus habere acriores ſcillæ particulæ viderentur. Quanto vero clarius de nitro rationibus obſeruationibusque paſſim in aureolis ſcriptis euicerat Hoffmannus, nitrum egregium præbere cauſticorum, ſeu acriorum medicamentorum, domitorem, tanto minus ab hoc diſcedendum videbatur, quum particularis circa ſcillam obſeruatio eiusdem, nitrum ad hanc rem plane egregium pronuntiaret.

quo per Dei gratiam præcipuum rebellis morbi medicamentum ſe reperiſſe, non opinatur ſolum ſed penitus perſentiſcit.

IX.

Diximus de nephritide pituitoſa, vnde nunc ad alterum genus, quod ſabuloſum adpellauimus, pergendum, in quo problematis pag. 32. propoſiti reſolutio, ſequenti experientia illuſtrabitur. Foemina quinquagenaria, diu iam de anorexia ſummaque ventriculi imbecillitate queſta, vel ſi quid etiam alimentorum adpeteret caperetque ſtatim inde ventriculi doloribus tentata, rogat vt ventriculi ipſius curam velim ſuſcipere. Querebatur eadem de ſubitanea ſæpius ſe diuexante nauſea, cum horroris omnes artus permeantis ſenſu, crebrius, nec ſtatis periodis, inuadente. Sciſcitanti mihi, quæ potisſimum ægritudinis cauſſa eſſet, (quum et mali hyſterici & vermium ſymptomata particularia viderentur admixta) nulla propior videbatur renum vitio, quum nonſolum dorſi dolor in illorum regione potisſimum perſentiſceretur, ſed præſente malo, affatim quoque ac quaſi ςραγγουριωδως vrinam redderet, in fundo vitri ſabulum deponentem. Nullo proinde ſtomachicorum adparatu (5), ſed medicamentis nephriticis lenisſimis adhibitis, illam brevi per Dei gratiam in ſanitatis viam reducebam. Sequebatur quoque haud ita multo poſt pituitæ tenacis, excretio, in qua ſparſim impacta erant, veluti in matrice nidum præbente, granula calculi, milii parua ſemina æquantia, coloris ſubruſi. Ex illo

Obſeruatio ſpecialis IIII.

(5) Miſere cum ægrotis agi, ſi medicus quod ipſi expetunt curationis genus ſtatim ipſis adhibeat, inter veros non ſolum Hippocratis filios notisſimum eſt, ſed recentisſime a nobis pag. 5. Scholio 3. & 4. exemplo confirmatum. Atque vt aliquid huc propius adhuc pertinens adferamus; Noui virum quinquagenarium, adeo nephriticum, vt integra iam lapidum, laborioſo maximam partem partu a ſe editorum, cimelia ſeruet. hic ſuperiori anno quum in notitiam ipſius peruenisſem, crebrius a me vt laboranti ſtomacho ſuo ſuppetias ferrem, rogare ſolebat. Ego vero quum renes curari oportere docerem, Eſſentiasque ſtomachicas ipſi dare negarem, tametſi ipſi ab initio non ſatis officioſus viderer, tamen hoc modo aliquoties ſtomacho ipſius, per indirectum, (ignoſcite barbariei) curato, hoc obtinui, vt ipſe curationis ſuæ moderator amplius eſſe *nolit*, omnemque eius partem mihi lubens iam concedat.

illo tempore reuiuiſcere quaſi ſibi videbatur foemina, ſanoque ſimillima per menſem prope integrum degebat. Sed mox in peius verti omnia incipiebant. vnde querula ad noſtram iterum confugiebat opem, vtque de malo quod miteſcere docueramus penitus eradicando cogitare velim, orat. Nulla igitur mora interiecta, antequam vires colligeret morbus, ſcillam ad manus ſumebam, eiusque quatuor granis cum duplo nitri & quintuplo lapidum cancrorum tritis, renes ibam excuſſum atque inſtauratum. Primum itaque ſumtus puluis nihil efficaciæ exerebat, vomitu, nauſea, vel diarrhoea; ſed ſolum circa renes & in dorſo leuiuſculi dolores motusque. Altero vero mane, quum ſimilem puluerem hauſiſſet, hora elapſa vomitus ciebantur, poſt quos cum crebro ad mingendum ſtimulo, vrina excernebatur copioſisſima, ceriuiſiæ feces in vitro vrinario adeo tetro ſpectaculo referens, vt non leuiter cum marito exhorreſceret, nec, præ pudore honorisque cauſſa, quum illam inuiſerem eamdem monſtrare vellet. Dimittebat hæc amurca in fundo vitri plurimum ſabulum, deque renum vitio, tamquam ægritudinis præcipua cauſſa, nos non temere fuiſſe ſollicitos, docebat. Sequentibus diebus vrinæ quidem adhuc nonnihil turbulentæ, quales etiam, quum poſt decem circiter a ſecundo puluere dies, me auctore tertium ſumſiſſet puluerem ſcilliticum, (qui per diarrhoeam potisſimum virtutem exeruerat) aliquo modo ſequebantur. Sed quum poſt octiduum quartum hauſiſſet puluerem, quaſi προφυλακτικως ipſi exhibitum, amplius in vrina nephritici vel calculoſi nihil. Ceterum ex quo ſecundum ſumtus puluis adeo notabiles effectus exeruerat, dici vix poteſt quam egregie nunc per duos iam menſes continuos ſeſe habeat foemina hæc, dum recte cibum ſomnumque capiens, & ad labores alacris, pingueſcere habitiorque fieri incipit, quæ integris iam inde ab annis languerat, innumerisque pſeudomedicinis nihilo plus profecerat, quam vt propemodum deſperare inciperet ſe cum ſanitate in gratiam vmquam redire poſſe, nunc quaſi reuiuiſcens, & mecum ſcillitici pulueris virtutes laudans admiransque.

X, Venio

X.

Venio nunc ad Obſeruationem ſpecialem, problemati medico ſupra p. 32 in medium allato ſoluendo, inprimis adcommodatam. Virgo, de qua ſupra Obſeruatione ſpeciali IIda ſermo nobis fuit, Maio huius anni Iunioque menſibus, poſtquam ex morbo ſupra deſcripto penitus conualuiſſet, queritur ſe exquiſitis dorſi doloribus (quales ex calculo renali ſe anno ineunte ſenſiſſe memoria tenebat) crebrius infeſtari, quos vtplurimum dolorifica lapillorum cum vrina excretio ſequatur, ac licet hi dolores longe tolerabiliores eſſent illis quos ſupra pag. 31. commemorauimus, tamen quod ſatis moleſti non ſolum, ſed & metu grauioris mali ſtipati eſſent, rogat, vellemne dare operam vt his quoque periculis defuncta viuere poſſet. Ego, quod iam aliquoties antea de ſcilla ipſi exhibenda, experiendisque in ipſius nephritide medicamenti viribus, cogitaſſem, non diu admodum, quo medelæ genere illam tractarem circumſpiciebam. Hinc Iulio menſe ineunte pro lubricandis viis renalibus, inteſtinisque a ſordibus repurgandis, inque paraſceuen vſus ſcillitici pulueris, Sedlizenſes aquas ſuadebam. quarum vna lagena quatriduo epota, quinti vel ſexti diei mane ſcillam propinare erat conſtitutum. Sed quum die quarta præter opinionem colica nephritica non leuiter tentaretur, viriumque grauem feciſſet iacturam, differendus erat ſcillæ vſus. Tertia proinde die, quum denuo Sedlizenſis aquæ libra vna aluus eſſet ſoluta, altero mane puluis ſcilliticus, qualem Obſeruatione antecedenti deſcripſimus, ſumitur. Sequebantur hunc non ſolum vomitus quidam leuiuſculi, ſed aluus etiam aliquoties exinde ſoluebatur, cum ſenſationibus in dorſo, adeo vt nihil non mouiſſe videretur. Sequentibus duobus diebus, denuo Sedlizenſis aquæ libra vna epota, altero mane ſecundum ſumitur puluis ſcilliticus ex iuſculo vt antea. Sequitur idem, qui a primo puluere effectus, ſed nephritici mali nihil, nec in vrina quoque, (ſi forte crebriorem ad illam ſtimulum eximas) præter naturam quidquam. Mirabamur quod de calculo nihil prorſus ſentiretur. Verum enim vero, vno dierum ſeptenario circiter elapſo, quotidiani lapillorum,

Obſeruatio ſpecialis V.

rum, lentes ciceresque magnitudine referentium, ſequuntur proventus, adeo vt vix vrinam redderet quin lapillum excerneret. Sed quod inſolitum, admirationeque dignisſimum, nullus amplius ex horum ſucceſſu dolor, non colicæ, non viarum quos lapilli permeant moleſtæ arroſiones, ſed perfecta calculorum, licet adſint, gaudet ἀναιϑησια, ſenſim quoque nunc decreſcente illorum prouentu, & cetera rectisſime valente virgine.

XI.

Obſeruatio ſpecialis VI.

Sub huius anni initium ad mulierem aduocabar, ad hydropem tamdiu empiriorum opera vſam, donec omnis conualeſcentiæ ſpes euaneſceret, quum continuato Eſſentiæ Ialappæ vſu quotidiano propemodum hoc effectum eſſet, vt omnia abdominis contenta ſibi quaſi ignibus exuri atque torreri quæreretur ægra, ſiti inexhauſta, tusſique & quæ alia ad conſummatos hydropes accedere calamitatum practici norunt, illam miſere excruciante. Vrina parca, ex alui profluio nihil vel parum levaminis. Vt morbum iuſtis modis non tractandum ſaltem tolerabiliorem redderem, demulcentium antiphlogiſticorumque vſu laborabam, nec temere, adeo vt ſopitis illis quæ contraindicantia fuerant, ad ſcillitici pulueris vſum accedere auderem. Per tres igitur dies continuos tribus quotidie ſcillæ granis cum nitro & vincetoxici radice exhibitis, an vrina ſollicitari poſſet, periculum faciebam. Sed quum nulla nec minima ratione diureſis inde augeretur, vomitusque exhibitionem pulueris horæ vnius vel alterius poſt aſſumtionem ſpatio ſequens, ſine ſpe leuaminis ægram excruciaret, ab vſu huius deſiſtebam, nec in puluere neque in infuſo expectationi ſatisfacientis.

XII.

Obſeruatio ſpecialis VII.

Obferebat ſe haud ita multo poſt alia occaſio faciendi periculi circa ſcillam. Mulier quadraginta ſex annos nata, mercenario labore victum quærens, duroque vitæ generi adſueta, cui decimo tertio ætatis anno catamenia iam fluxerant, quæ fere ſemper deinceps nimia habuerat, anni ſuperioris auctumno ineunte tumore per vniuerſum quidem corpus quaſi vago, atque nunc caput, nunc manus, nunc pectus in ſiniſtro, mox in dextro

latere

latere impetente, in infimo tamen præſertim ventre, atque exinde ad extrema pedum, fixo, adfligitur. Atque horum quidem tumor, digitorum prementium veſtigia ſervans, hydropicæ indolis videbatur, quum vagus ille elaſticus eſſet & ad tactum renitens. Multis paſſim auditis hydropis remediis euporiſtis fruſtra adhibitis, tamdem ad gummi guttæ vſum delabitur. cumque huius ſcrupulum aliquot vicibus pro aquis expurgandis aſſumere iuberetur, per errorem tertiam partem ſemunciæ ſumit. Quæ & qualia hæc fuerint conſequuta, non opus forſan enumerare medicis clinicis, quodque aluini profluuii & vomitus vehementia mulier robuſta alias & quadrata ſemimortua toto illo die iacuerit. Cum alui profluuio tres lumbricos excernebat, ſesqui ſpithamam longos, & licet proxime ſequentibus diebus, quod facile exiſtimari poteſt, valde langueret, tumoris tamen ſenſibili decremento ſequente, duram licet, iuſtam tamen morbi ſui medicinam ſe reperiſſe gaudebat. Hinc poſt aliquot dies ſemunciæ partis tertiæ partem tertiam denuo ſumit, a qua vomitus quidem nullus, ſed aluinæ deiectiones confertiores cum lipothymiis & nauſea. Execernebantur ſimul duo vermes prioribus ſimiles, cuius generis alii duo paucos poſt dies priores ſequebantur, adeo vt intra octiduum ſeptem ſatis magni vermes excernerentur nonſolum, ſed tumore decreſcente, ſanitatem ſperare inciperet. At minus diuturnam hoc gaudium, ad ingenium enim breui redibat morbus, licet aluus æque ac veſica quotidie officio reſponderent. Circa vrinam ſolum color lixiuioſus hydropici quidpiam monſtrabat. Durauerant hæc per ſatis longum tempus, quum domino domicilii, quo vtebatur ægra, medicinam facere rogarer. Qui cum mentionem huius mulieris iniiceret, miſellæ, & cui non ſuppeteret vnde medico & pharmacopolæ ſatisfacere poſſet, illam adibam, meque eleæmoſynariam ipſius curam geſſurum pollicebar. Videbar enim mihi occaſionem novam faciendi circa ſcillam periculi nactus. Morbi tunc facies qualem ab initio pinximus, præterquam quod vires non vt antea ſuppeterent. Exhibebam igitur ipſi ab initio, largiter bibendum decoctum, cui baſis erant ſpecies

pro decocto aperitiuo maj. Ph. Aug. Sed quum hoc nihil profiſceretur, vrinaque (quum alui profluuium tumorem non leuaret,) ſollicitanda videretur, ad ſcillæ vſum pergebam, illamque ad grana IV. cum nitri duplo mitigatam, adiecta radicis vincetoxici puluerifatæ portione, per tres dies continuos, nunc in infuſo, nunc in ſubſtantia, exhibebam, effectusque expectabam. Sed quemadmodum nullus inde vmquam vomitus aut notabilior effectus ſequebatur, ita etiam vrinæ auctius profluvium, & cum hoc morbi lenitas, fruſtra ſperabatur. Naſcebatur hæc intuenti ſuſpicio, anne vermium forſan λείψανα, morbum quem antea feciſſe videbantur, adhuc alerent? Dabam proinde Mercurium (8), reſuſcitatum ex cinnabari, inque pulverem

De Mercurii viui vſu interno anthelmintico, Obſervatio.

(8) Eodem ſiquidem tempore aliquot exemplis ſeſe mihi Mercurii viui virtus anthelmintica probauerat, aliis quibusuis probatisſimis anthelminticis temere adhibitis. In quibus memorabilis ſequens inprimis particularis obſeruatio ſilentio mihi non videtur prætereunda, occaſione hac illam in animum reuocante. Puella ſeptem annos nata ante hos duos iam annos aduerſa valetudine adfligi incipit, omnes vermium notas præ ſe ita ferente, vt quiuis illam intuens, etiamſi vltra vulgus non ſaperet, cauſſam morbi perſpicere valeret. Dicerem propemodum, (ſi acutam ex vermibus febrem excipias) vix eſſe vnum vel alterum in vermium copioſisſimis ſignis quod in hac non adfuerit. vnde tanto facilius etiam illorum indicem exhibere ſuperſedeo. Huius quum puellæ parentes meum flagitaſſent ad hanc rem conſilium, equidem omnem pro ſanitate reſtituenda mouebam lapidem, ſed irrito propemodum per integrum menſem auſu. Hinc quum aliquam diu ab vrbe diſcedendum mihi eſſet, quum præcipiti morbum periculo carere cernerem, me non inuito ad alius cuiusuis pro puellæ ſanitate conſilium a parentibus itur. Ex illo tempore nihil non pro vermibus tentatum, nullumque pſeudomedicorum genus, quin adiretur, prætermiſſum. Nullus per integros octodecim menſes agyrta vermium remedium Lubecæ venditauit, aut ſeplaſiarii, vetulæ, ſeu cuiuscumque alius medicum ſe fingentis anthelminticum medicamentum venit, quin a parentibus, cuiuscumque etiam illud eſſet generis, puellæ propinatetur, ita, vt integras paginas replere nominibus poſſem nauſeoſisſimorum quorumuis remediorum puellæ datorum, quæ legens crederes parentes de interimenda potius quam ſananda eadem, fuiſſe ſollicitos. His tamen omnibus nihil quicquam proficientibus, puellaque interea penitus cachectica euadente, denuo ad me itur. Nouæ igitur curationis initio non proletariis medicaminibus facto, quum illa nil proficerent, parum

verem cum ſaccharo tritum. Sed quum ab hoc nulla vermium excretio, morbusque tantum non creſceret, an lenioribus, pilu-

F 2

lis

rum aberat quin crederem, fieri poſſe in medicina, vt omnia prorſus phænomena certum aliquem morbum mentiantur, quin is vere ille ſit. Ad minimum in vermes hoc valere vix amplius dubitabam. Sed quum ad Mercurium viuum largius paullo exhibendum accederem, breui ſequebatur excretio vermis vnius ingentis, et ſesqui ſpithamam longi, poſt quam reliqua, pro pathematum variorum ratione data, longe expeditius virtutem exerebant non ſolum, ſed tantum quoque quoque intra aliquot menſes proficiebatur, vt cum ſanitate in gratiam paulatim rediret puella, quam ad ſanitatem reduci poſſe prepemodum deſperaueramus. Ceterum ſilentio inuoluere non poſſum, quam, ex noſtra qualicumque experientia, innocuus ſit Mercurii viui internus vſus, dudum quidem in controuerſiam aduocatus, curatum tamen obſeruatorem atque chemiatrum vix experimenti ſucceſſu deſtituens. Ego certe aliquot iam inde ab annis vix aliquem carcinomatum ſcorbuticorum aut malorum venereorum cauſſa Panacea mercuriali pro ſaliuatione, tractaui, quin ſimul largiter mercurium reuificatum quotidie exhiberem. Ac recentisſimum quidem mihi adhuc ſuppetit exemplum, hominis gonorrhoe virulentæ chronicæ cauſſa vno quadriennio ter ſaliuatione (vera loquor) eaque ſatis vehementi a chirurgis tractati, ſine vllo tamen vel gonorrhoæ, vel ſceletyrbes venerei, quod aliquot iam inde ab annis priori malo ſe ſociauerat, leuamine, qui tamen (quum in oſſibus hamata recondere tela penitus inciperet amor) quartum a nobis ſaliuatione, eaque eiusmodi qualem modo commemorauimus, tractatus, perfecta nunc gaudet ſanitate. Et memini, me ſuperiori anno hominem quemdam ad ſalivationem pro eradicando, (quod per vices oſſa naſalia clandeſtino dolore vexabat,) malo venereo voluiſſe perducere, nullis tamen illud artibus ſolitis, et periculo virulentiaque carentibus, potuiſſe obtinere, vt præter ſputationem concitatiorem, ſaliuæ fluxus, qualis ad hoc curæ genus pertinet, concitaretur. cuius quidem rei nulla propior mihi cauſſa videbatur, quam quod hic homo, nauticam exercens, ante aliquot annos a chirurgo in Norvagia accepiſſet formulam pilularum, quas præſeruatorias adpellabat, et quas ſtatim, ſimulatque in naribus ſæuire malum inciperet, per octiduum mane & veſperi ſumebat, & quarum ſe aliquot iam libras deuoraſſe narrabat. Conflatæ vero erant illæ ex mero mercurio viuo depuratisſimo, cum ſucco liquiritiæ in pilulas redigendo. Multa in huius hominis morbo & medelarum effectibus memorabilia erant, et fuiſſent dubio procul adhuc plura, ſi diutius Lubecæ commorari ipſi licuiſſet, mihique curationis vel continuandæ vel mutandæ tempus ipſius diſceſſu non fuiſſet ereptum. Tanto minus igitur

eſt

lis Beccherianis diu continuatis, aliquid proficere poſſemus tentabam. Aſt irrito auſu, quum ſymptomata augeri potius ſenſim quam miteſcere inciperent. vrina interim colore ſemper parcitateque eadem permanente. Hinc denuo ſcillæ vires experiri ſtatuebam, aliquoties exhibendo puluerem paullo ante commemoratum. Sed quum rurſus nullo prorſus emolumento id fieret, potiusque ſitis ipſi, qua ſemper torquebatur, intenderetur poſt ſumtum puluerem, temere hoc ægram torquere amplius nolebam. Fuerant interea qui ægræ mira prædicauerant de decocto Geniſtæ officinalis (9), cum abſinthii & lupuli manipulo. Rogabat

eſt quod medicorum quorundam noſtræ ætatis Anglorum experimentis de Mercurii viui ore hauſti ad morbos efficia, fidem derogem, (quos egregia de hoc medicamento expertos eſſe & commentatos ante hos decem circiter menſes in diſſertatione de Vſu hydrargyri interno ſub præſidio Cl. *Hebenſtreit* eliganter docuit *Sartorius*, inque Germania notius reddidit) vt potius ſi a medicis ſolide doctis his in praxi inſiſtatur veſtigiis, in artis decus & miſeriæ humanæ leuamen vergere queant. Vt mirari ſubeat χεμικωτατον Stiſſerum, in *Actis Laboratorii chemici Helmſtadienſis*, *Specim. II. cap. III.* diſertis verbis monere, „Nemini „tamen Mercurii crudi vſum commendare volumus, cum tutioribus ex „argento viuo paratis & vſu probatis nunc gaudeamus" quum paullo ante egregia prorſus de ipſius efficacia commemoraſſet. Vti enim antimonium tum primum virulentiam induit, quum arte naturalis ipſius textura inuertitur, ita penitus exiſtimo, mercurium viuum (modo ille ſatis depuratus ſit & a ſordibus virulentis minerarum repurgatus) pro vſu interno, numquam magis tutum eſſe, quam cum nullum artificium eſt expertus. Interim mihi experientia videor edoctus, mercurium viuum, ſi non prorſus a ſordibus virulentæ mineræ ſit repurgatus, magis adhuc anthelminticum eſſe, et agyrtas crudo illo ſuo in vermibus expellendis plus efficere, quam medicos prouidos & circumſpectos, non niſi reſuſcitatum aut aliis quibusuis artibus penitus ab heterogeneis purgatum, ad hanc rem infantibus propinantes. Sed quis de mercurio viuo ſcribens medicus, diſertus eſſe non poſſet? Contrahamus igitur vela, ne in amplius æquor excurrat oratio.

(9) Euporiſton hoc medicamentum laude ſua non defraudandum eſt, quum multiplici admodum mulierculàrum noſtrarum experientia, aquoſis tumoribus egregiam opem adferat. Sed quod largius paullo potandum ſit, ita vt ſtomachi delicatuli vel imbecilliores, aut non capiant, vel non ferant etiam, rarior eius experiundi occaſio inter illos qui medicorum opera vtuntur, quam illos qui paupertate euporiſta ſolum admittunt.

Rogabat hinc ægra, vellemne ſibi hoc permittere. Ego, tametſi tot iam medicamentis, recte quidem, ſed incaſſum nihilo ſecius, adhibitis, non magnam admodum ſpem exinde conciperem; permittebam tamen, & quid poſt epotas quatuor circiter huius decocti intra octiduum menſuras, ſiue libras octo ad decem circiter, futurum eſſet, præſtolabar. Hoc itaque finito cum illam inuiſerem rurſus, licet dubiam mihi prognoſin antea iam formaſſem, vix tamen ſine ſtupore mulierem reperiebam, facie duplo, quam antea vmquam videram, tumidiorem, brachiis etiam, reliquisque corporis partibus, vehementer inflatis, reſpiratione quoque anheloſiori quam antea. Alia proinde, ſi non ad morbi curationem, ſaltem ad ſymptomatum mitigationem, via ingrediendum eſſe perſpiciens, tumorem corporis, tumorum ſpaſticorum more tractare ſtatuebam. Exhibebam hinc (quidquid etiam virium imbecillitas contraindicare videretur) Pilulas e ſtyrace cum op. anatico pondere pilulis e ſuccino permixtas, verſus ſomni tempus. Sequebatur nox præter morem placida & quieta, tranſpiratioque, (quæ nullo vmquam totius morbi decurſu placide ſucceſſerat,) cum momentaneo tumoris decremento perſentiſcebatur, pilulisque pauliſper continuatis, aliquot dierum euphoria. Sed ſimulatque per aliquot dies deſiuiſſet, tumor denuo incrementa capiebat, qui tamen, ſimulatque pilulæ denuo ſumtæ eſſent, componebatur, ſed ita, vt ſubreptitie, (quum præſertim etiam modus in pilulis eſſet adhibendus,) incrementa caperet, ægramque, quidquid etiam contra molirer, iugularet. Ceterum quod in hac obſeruatione prolixiores fuerimus, atque illa quoque percenſuerimus quæ huc non ſpectare exiſtimari poſſet, illo factum eſt omine, vt plane intelligeret lector medicus, fuiſſe huius morbi indolem eius generis, vt omnem penitus medelam reſpueret. vnde non mirum ſi nullus prorſus ſcillitici pulueris ad eumdem fuerit vſus.

XIII.

Aliquot circa illud tempus, quo *obſeruatione ſpeciali* prima commemoratæ ſcillæ virtutes nobis ſeſe obtulerant, effluxerant menſes, Obſeruatio ſpecialis. IIX.

menſes,quibus non interrupta cura noſtra indiguiſſet,vir quidam quadragenarius circiter, macilentus ex omni tempore & cineritio icteritii coloris, animo ſubito excandeſcens iracundusque & externo habitu hypochondriaci faciem præ ſe ferens, & qua ſomnum & paſtum hypochondriaci mali ſymptomatibus diuexatus. Erat ab his mirum in modum leuatus, quum anni 1734 æſtate ineunte noſtro conſilio Pyrmontanis vſus eſſet, & diætam aliquamdiu rigoroſe me auctore obſeruaſſet. Sed animi pathemata, ſenſim veterem luem alliciebant, ſic vt æſtate ſuperioris anni vergente, (quum etiam illo vere Pyrmontanarum vſum negotia ipſi non permiſiſſent,) poſt grauem iracundiam in febrem incideret continuam, catharralis quidem typum ſeruantem, ſed continuis tendinum membrorumque exagitationibus & præſertim, quod mens ſibi non recte conſtaret, (licet delirio febrili ſtricte dicto careret) meninges celebri lympha febrifica adfectas eſſe, monſtrantem. Iuſta proinde nec perfunctorie adhibita tam interna quam externa medicatione, intra duodecim circiter dierum interuallum per Dei gratiam obtinebamus, vt caput liberum euaderet, mihique ex nouiter orte dolore ſcapularum rheumatico morbum ſolutum iri prædicere liceret, nec vanum erat augurium, quum adhibitis ad ſuras & pedum plantas epiſpaſticis tutioribus(neque enim macilentum exhauſtumque & aridulum ægri corpus cantharides permittebat) non ſolum dolor rheumaticus ad femora & pedes extendi inciperet, ſed exanthemata quoque miliaria cum exquiſitisſimo pruritus ſenſu in cruribus confertim effloreſcerent, cum ſenſibili ægri euphoria. Quibus exanthematibus vt ſatisfieret, Emulſionibus ex amygdalis dulcibus, & ſero lactis dulci pro potu imperato, laborabam, idque eo usque continuabam, donec a foemoribus cruribusque cuticula exuſta ſquamatim & laciniatim ſecesſiſſet. Redibat ægro ſomnus, adpetitusque ciborum vix ſatiandus, ſic vt in conclavi nonſolum, ſed tota æde obambulare noſter inciperet. Sed redibat proh dolor ingenium omnibus ſe domeſticis negotiis ita immiſcens, vt quaſi delectamenti loco exquireret quo iracundiæ affatim litaret, quidquid etiam mecum vxor noui periculi

occi-

occineret. Non mirum proinde quod vix inſtauratum conualeſcentis ægri robur nouis ægritudinibus tentaretur. nunc ventriculi ſpaſticis motibus & nauſea, nunc ſpirandi, (ad pectus ſerpente malo) anguſtia, nunc tusſi ſtomachica atque fere ferina, nunc tusſi pulmonali, nunc pertinaci alui obſtructione, nunc eiusdem nimia et ad lipothymias vsque iterata exſolutione, (quorum tamen culpa, quod bona fide teſtor, numquam in medicamenta coniici poterat, quum tutisſimis probatisſimisque ſemper vſus fuerim in hoc ægro, quem, vtpote mihi amicisſimum, atque ſe curæ meæ totum quantum tradentem, curate ſemper obſeruabam) ægrum adeo exercente, vt lympham acerrimæ & cauſticæ indolis in viſceribus oberrantem, & cui naturæ nondum collectas vires (quidquid ars ferret ſuppetiarum) impares ad criſin futuras timendum eſſet, non obſcure perſpicerem. Qui quidem tanto magis metuendus videbatur hoſtis, quum, ſi quando ſopitis his ſymptomatibus octo pluresque dies exegiſſet æger, (quod non raro contingebat) quibus ſomnum cibumque rectisſime caperet, vires nullo vmquam modo exinde inſtaurarentur, (morbi fomite ad chyliferos meſenterii meatus dubio procul translato) & veteris tragoediæ ſcenas per vices ſymptomata reſumerent. Nec hæ ſolæ calamitates, accedebat enim nonſolum ſpirandi pertinacior difficultas cum tusſi longe quam antea rebelliori, ſed leuiori quoque dyſuria, imo iſchuria. Iam quidem pertinaciorem iſtam reſpirationis difficultatem mirifice leuabat potiuncula ex aquis pectoralibus, aſthmatica, cum carminatiuis aquis, et oxymelle ſcillitico, ad quam ſtatim confugere ſueuerat æger. Sed quum ad vrinæ difficultatem non tumor ſolum pedum ad ſuras protenſus accederet, ſed aſthma quoque conuulſiui aſthmatis genium indueret, de exhibendo Scillæ puluere cogitabam. Vnum me morabatur, quod aſthma hoc ſtomachicum non minus eſſet quam pectorale, & ne hinc ſatis tutum eſſet exhibere medicamentum in partes ſolidas non ſine impetu agens. Sed quum vrinæ non ſuccederent, & aſthmatis paroxysmi ingraueſcere inciperent, ad ſcillam accedere non dubitabam. Exhibebam proinde illam ab initio

initio cum vincetoxico, (in cuius locum ob ſaporis amaritiem, & quod certior eſſem cuperem an ſoli ſcillæ tribuendi eſſent nobiliores effectus, deinceps cancrorum lapides, aut alia abſorbentium genera ſurrogabam) ad duo grana cum nitri duplo, & quid inde futurum eſſet non ſine metu expectabam. Sed tantum aberat vt ex illo, exhibitionemque conſequuto vomitu, male haberet, vt potius eodem mirifice leuaretur. Aſthma ſiquidem inde euaneſcebat, ciborumque nauſea, quæ aſthmate præſente aderat, in adpetentiam cibi mutabatur. Vrina parciſſime fluens, imo interdum penitus ſufflaminata, ciebatur, & quod inprimis notabile, ſomnus exhibitionem, ſimulatque poſt horam circiter vomitus eſſet ſequutus rectiſſime ſequebatur, isque inſomniis terrificis non interruptus, quum plerumque, & extra pulueris ſcillitici vſum, inquietus eſſet, nec in virium inſtaurationem cederet. Adeo in hoc ægro virtus ſcillæ anodina ſeſe exerebat, vt quum aliquoties pomeridie datus eſſet puluis, ipſemet ægrotus rogaret, vellemne ipſi verſus ſuetum quietis, quod nocturnum eſt, tempus, eumdem exhibere? quod adeo admirabile ſomni inuitamentum eſſet. quod quidem fieri lubenter permittebam. Sumſit in hunc modum tam crebro noſter puluerem, vt numerum inire non auſim ex memoria, (quum ſchedulæ ad manus iam non ſint,) & omnem reliquam medelam reſpuentem propemodum morbum ultra integrum menſem hoc ſolo compeſcebat, qui, ſimulatque a ſcilla nullum amplius leuamen reciperet, breui omne reliquum medicamentorum genus eludebat, noſtrumque viuentium numero eximebat.

XIV.

Poſſemus nunc multi admodum eſſe in recenſendis eiusmodi morborum generibus, in quibus ſcillitici pulueris vſus ad pedum oedemata egregium illis quæ antea adhibueramus pondus addiderat, in quibus etiam ſine vomitu, aut vehementiori quodam motu, virtutem exeruerat diaphoreticam, catharticamque, & in quibus non ad vnum alterumue granum, ſed ad ſeptem grana, imo dimidium ſcrupulum pro doſi, cum duplo nitri & lapidibus cancrorum, idque crebrius, eſt exhibitus. Sed ne

tempus

tempus ſpatiumque nobiliori cuidam obſeruationi ſpeciali conſignandæ eripiamus, reliquis miſſum factis, quum præcipue notabilis videatur, ad illam accedimus. Mulier triginta tres circiter annos nata, vnius prolis mater, ſanitate vti ſolita ſecunda, media æſtate ſuperioris anni colica corripitur vehementisſima, in cuius cauſſam quid allegaret non habebat. Soluebatur hæc colica, nullo medicamentorum adminiculo, per diarrhoeam vehementisſimam, dolorificam ſatis & ad dimidium menſem durantem. Qua cum nimis tandem exhauriretur, conſilio empirico medicaminibus vtitur quibus diarrhoea compeſcebatur. Sed in locum ſuccedebant grauisſima pathemata. Corripiebatur enim ſtatim inſigni reſpirationis difficultate, vt nonſolum ſcalas aſcendere non poſſet, ſed in plano etiam deambulans vix ſpiritum ducere valeret. Accedebant cordis palpitatio, ſub leuisſimo motu grauisſime infeſtans, hypochondriorumque dolorificæ tenſiones, imo inflationes, ita vt nullam veſtimentorum cincturam, vtut leuiter ſolum ſtringeretur, ferret, ſtatimque ſpiritu delinqueret. Color faciei luridus. Ciborum adpetentia vel nulla, vel vaga, & poſt ſumta alimenta dolores ventriculi. Aluus ſegnior, catameniorumque (quæ antea iuſtam ſemper periodum tenuerant) ataxia, imo ceſſatio. Vrinæ fluxus parcisſimus, ſic vt intra nychthemeron vix vncia interdum redderetur vrinæ, quam propemodum æſtu feruere querebatur ægra. Tremebat inſuper toto corpore ex cordis palpitatione, miſero admodum ſpectaculo. Somnus parcus, inſomniisque terrificis diſtinctus, nec in virium inſtaurationem cedens. His per menſem circiter vnum toleratis, tumor hypochondriorum antea commemoratus per totum abdomen protendebatur, adeo vt, quum menſes ſimul penitus ceſſarent, de graviditate quibusdam ſuſpicio ſubnaſceretur. Sed quum Iouem fidium iuraret ſe viro corporis copiam non feciſſe, empiricæque medicationis pertæſa, meæ ſe curæ traderet, adhibitis venæ in pede ſectionibus & largo pilularum Beccherianarum decoctorumque aperientium vſu, nonnihil leuari morbus videbatur. Sed breui ad ingenium redibat, omniaque in deterius vergebant,

Obſeruatio ſpecialis IX.

 ita

ita vt de abditis morbi cauſſis cogitandum mihi eſſet. In his proxima videbatur febrilis cuiusdam morbi fomes, quum ſtatis temporibus exacerbari inciperet. Quamobrem per aliquot hebdomadas exhibitis antifebrilibus nobilisſimis, quid inde futurum eſſet expectabam. Sed eadem ſemper morbi ſcena, cuius ſi hoc loco omnem cum curatione hiſtoriam pertexere ſuſtinerem, ſpatium me citius lectorisque forſan patientia quam dicendi materia deficeret. Interim ciborum adpetentia ſomnoque de die in diem imminutis vires vehementer labaſcere incipiebant. Hinc alia ad curationem via ingrediendum videbatur, atque ſubnatæ vermium inteſtinalium ſuſpicioni occurrendum. Adhibebam proinde præter alia notiora vulgatioraque puluerem mercurialem, de quo ſupra p. 42 diximus. Sed tantum aberat vt vel vermes inde excernerentur, vel cum ſanitate in gratiam redire inciperet ægra, vt potius ſub huius anni initium tumor pedum oedematoſus veluti cumulus ad reliquas ægritudines accederet, & quum antea per vices ſolum ſeſe lecto dederet, nunc anno hoc ineunte lecto plane adfigeretur, cum notabili tumoris incremento nonſolum, ſed palpitationis periodice exacerbatæ paroxysmis etiam grauisſimis.

XV.

Hac itaque noua, & ad noſtram orationem proxime pertinente morbi periodo ingruente, quum conſilii auxiliique copia vix amplius ſuppeteret, de ſcilla propinanda animum ſubibat cogitatio. Iam quidem ob cordis polpitationem, leuisſima tantum tusſicula ſtatim concitatiori, & quod nouitius adhuc in ſcillæ armatura miles eſſem, effectus vomitorios nonnihil metuebam, & ſi quid vlla alia ratione modoue obtineri posſet, nihil intentatum relinquebam. Sed deſperatio mox eo quo prouida curatio non permiſerat ire ducebat. Parato proin lagena vna aquæ Sedlizenſis ad ſcillæ vſum corpore, eamdem ad tria grana cum duplo nitri tritam, & radicis vincetoxici pulueriſatæ ſcrupulo vno adiecto, ab initio exhibebam, cui pro vehiculo erant aquæ diureticæ. Ciebantur inde horæ ab aſſumtione vnius ſpatio vomitus, valde quidem in ſe moleſti, ſed admirabili

bili

bili inde conſequuta euphoria moleſtiam illam ſatis penſantes. Largisſimum enim vrinæ profluuium altero ſtatim die inſequutum, mirifice noſtram leuabat, vt & reſpiratio facilior eſſe, & pedum abdominisque tumor duritiem deponere inciperet, nec in paruam ſpem venirem, deploratam propemodum ægram in hoc medicamento, ſi in vllo vmquam, morbi grauisſimi medelam eſſe reperturam. Sed continuatione demum efficacem medelam eſſe futuram, ſtatim perſpiciebam. ſimulatque enim per aliquot dies ab hoc diſcesſiſſemus, aliisque quibuslibet mitioribus (ſi ad ſcillam nimirum conferas) rem peragere ſuſcepiſſemus, incrementa ſtatim noua morbus capiebat. Scillæ vſum itaque continuaturo, imo exploraturo mihi, ſubibat cogitatio, de doſi nonſolum augenda, ſed omittendo quoque vincetoxico, illoque cum lapidibus cancrorum permutando. Quapropter eius grana quinque cum nitri duplo & lapidum cancrorum quadruplo trita, propinabam pro doſi tertia quauis ab initio quartaue die. Ab his propter vomitus amurcæ gaſtricæ copioſisſimæ vrinæ inſolitum altera ſtatim die profluuium animaduertebatur, per aliquot dein dies continuans, atque admirabile leuamen ægrotæ adferens. Somnus enim exinde placidior, ciborum rectior adpetentia, reſpiratio facilior, pedumque oedematis ſenſibile mox decrementum. Inprimis animaduerſione dignum in his videbatur palpitationis cordis notabilis vti remisſio ita intermisſio diuturnior, & quum a medicamento rarius ſine vomitu vel nauſea operante huius moleſtisſima exacerbatio tantum non certisſima videretur, tum veritatem fidemque omnem teſtor, contrarios prorſus opinioni ſeu conceptæ apud animum expectationi euentus inde eſſe conſequutos. Etenim quum tempore quod aſſumtioni pulueris erat deſtinatum incredibilis ac vix ferendus palpitationis paroxyſmus forte ingrueret, tanto ægram impetu exagitans, vt tota facies ſanguine magno impetu ad illam ruente non turgeret ſolum, ſed miſero quoque ſpectaculo vaſa iugularia exinde ita intumeſcerent, vt foras eminerent; conſilii inops puluerem me non conſulto ſumit, quem forſan ſi me in conſilium adhibuiſſet, differre ſuaſiſſem metu maioris ex

 vomi-

vomitu inde concitato mali. Sed vix ore hauſtus puluis, ecce bona omnia. furentis enim cordis motus veluti incantemento ſopiuntur, ægra ad ſe redit, adſtantesque quam ſemimortuam commiſerationeque dignisſimam tractauerant hoc ipſo temporis momento, eodem libere reſpirantem & paroxyſmi immunem cernunt. adeo, vt, exhibitam pro tumore oedematoſo hucusque medelam, ad cordis furentis motus nouo experimento mirifice valere cernerent, ſeu potius ſtuperent. Atque erant hæc ſane quum ad me referrentur, ad quæ reſpicerem, notarique dignisſima nouis ſeu iteratis experimentis corroborarem. Reliquis igitur omnibus propemodum miſſum factis (quum nullo vmquam modo deſiderium expleuiſſent) ſtrenue curam cum hoc puluere continuare ſtatuebam, ipſamet ægra illius continuationem (vtut ſapore nauſeoſisſimum eſſet medicamentum) exorante. ſex itaque granis pro doſi cum nitro & cancrorum lapidibus tertio quouis quartoque mane exhibitis (1), vrina optime exinde, imo non raro etiam aluo, ſuccedente, duorum menſium ſpatio tantum proficiebamus, vt pedum abdominisque tumor euaneſceret, adpetitus ciborum rediret, reſpiratio liberior euaderet, lectoque antea adfixa in ædibus obambularet, & ſi qui noui interdum, ſiue ex diætæ errore, ſiue ex morbi nimis rebellis reliquiis, perſentiſcerentur inſultus, ſcillitico puluere ſumto omnia componebantur, aut certe ad ſenſum miteſcebant. Redibant præterea catamenia, iuſtas nunc periodos iam aliquoties obſeruantia, licet color non penitus ſanorum catameniis pallore reſpondeat. Iterim penitus ex tot egregiis huius medicamenti in hac præſertim ægra facinoribus mihi perſuadeo, fore, vt, quæ hoc tempore diuina benedicente gratia ex miſerrima valetudinis

ſorte

(1) Menſe Aprili huius anni hoc potisſimum modo res peragebatur, ita vt illo menſe ſexies octiesue eumdem ſumſerit. Sed quum omnia in melius mutari inciperent, quouis octiduo ſemeſtriue tantum vſurpato puluere, hoc proficiebamus, vt non ſolum rariores eſſent veterum malorum inſultus, ſed leniores etiam, & ſi ad priores conferas vix notari merentes. Qui ſi quando ingenium reſumere viderentur, ſacræ inſtar anchoræ erat ægræ puluis ſcilliticus, quem ad ſex pro doſi grana, deinceps prophylactice quoque ipſi exhibui aliquoties Maio menſe, & Iunii quoque die V. VIII. XV. XXV. ac ſemel deinceps Iulio Auguſtoque menſibus.

ſorte in illam tranſlata eſt qua tantum non penitus ſanisſimæ ſimilis per duos iam prope menſes degit, continuatione huius medicamenti hoc ſit obtentura, vt quidquid ſuperat umbræ priſtinorum malorum, vel penitus profligetur, vel certe ita compeſcatur, vt vires colligere non facile admodum valeat. Sane in hac ægra, ſcilla vnica fuit quæ ex innumeris probatisſimis aliis medicamentis præcipuo quodam iure palmam ſibi vindicaret. Etenim cum nullum prorſus nec minimum ex reliquis leuamen neque accederet, neque ſperari amplius poſſe videretur, exoptatisſimo noui medicamenti adhibendi conſilio leuamen exortum ægræ, cui in ſolatium nihil præter mortem reliquum fieri omnes omnino illam intuentes exiſtimabant.

XVI.

Eſſent nunc adhuc cumplura ad noſtram de ſcilla tractationem pertinentia, de quibus cum beneuole lecturis conſilia communicare peroptarem. Sed quod temporis penuria de his vt fas erat, agere non permittat, illa miſſum potius, lectorisque medici experientiæ conſiliisque reliqua facimus.